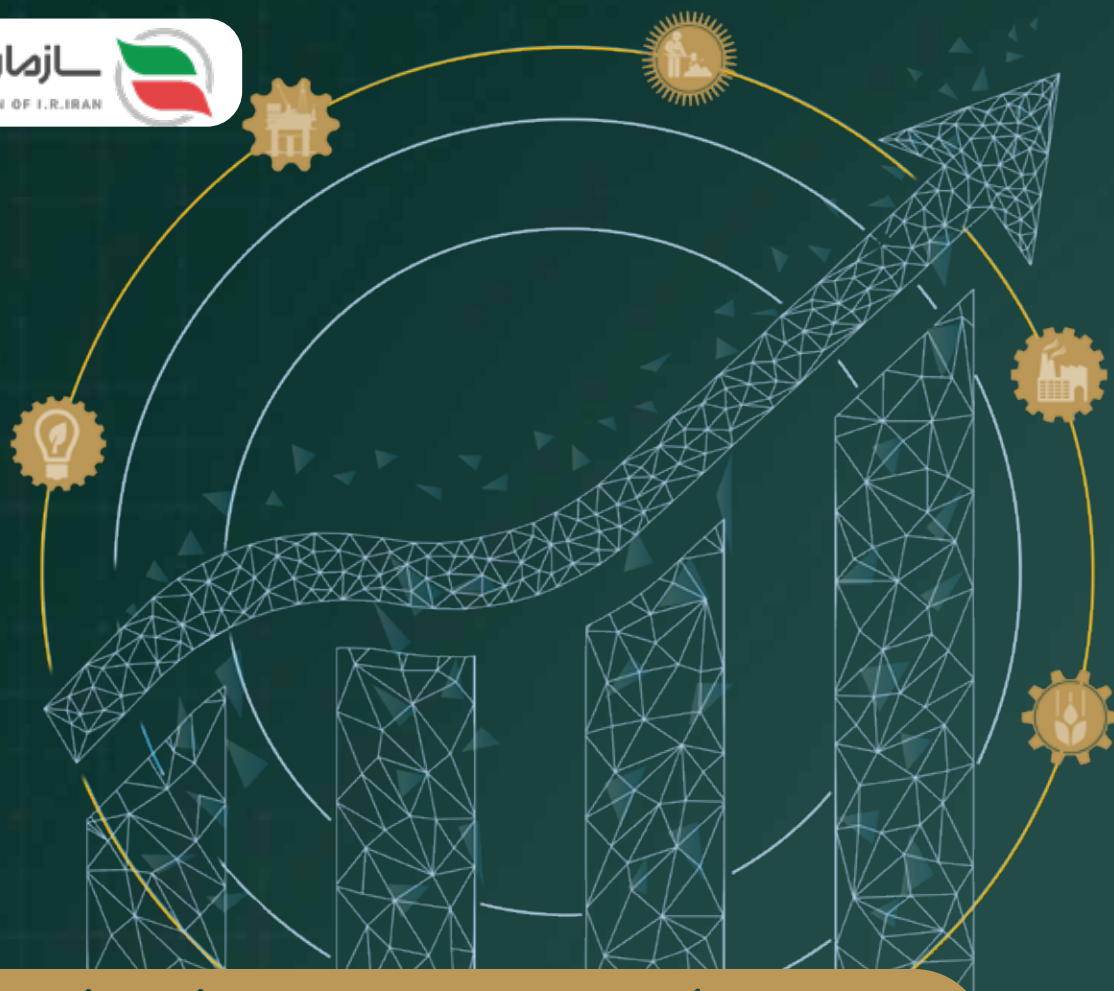

ازمان ملی بهره‌وری ایران

NATIONAL PRODUCTIVITY ORGANIZATION OF I.R.IRAN

سپیمای بهره‌وری ایران ۱۴۰۳

خرداد ۱۴۰۴

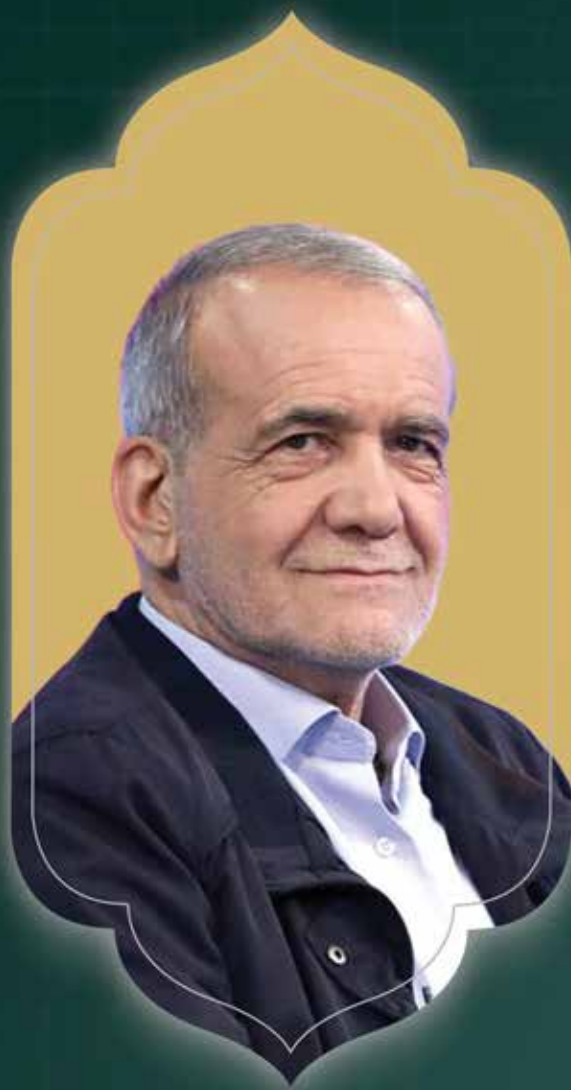
ویرایش ۱.۲

هدف کلی و اولویت اصلی برنامه هفتم با رعایت سیاست های کلی مصوب، پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت با نرخ رشد اقتصادی متوسط ۸ درصد در طول برنامه تعیین می شود با تأکید بر افزایش **بهره‌وری** کل عوامل تولید (منابع انسانی، سرمایه، فناوری و مدیریت).

بند اول سیاست‌های کلی برنامه هفتم
مقام معظم رهبری - شهریور ۱۴۰۱

بهره‌وری با هدفمند کردن فعالیت‌ها و مسئولیت‌پذیری نیروهای انسانی در جهت آن کار و پاسخ‌گویی امکان‌پذیر است. این موضوع زمان‌بر است و باید نیروها را آموزش داد و رفتارشان را اصلاح کرد.

جلسه بررسی کیفیت آموزش و مهارت پایه‌ای دانش آموزان
۱۴۰۳/۰۸/۲۸

سازمان ملی بهره‌وری ایران

NATIONAL PRODUCTIVITY ORGANIZATION OF I.R.IRAN

سیمای بهره‌وری ایران ۱۴۰۳

n p o . g o v . i r

مؤلفان: محمد صالح اولیاء، حمیدرضا صادقی، بهروز محمودی

پویان مهدیان، مهدیه شاه‌جمالی

مدیر پروژه: وحید اقدسی

گرافیسیت: احسان نیک‌روان

سازمان ملی بهره‌وری ایران: تهران، خیابان بهشتی، خیابان میرعماد،

کوچه شانزدهم، پلاک ۱۶

کد پستی: ۱۵۸۷۸۵۳۷۱۳

تلفن: ۰۲۱-۴۲۳۹۱۰۰۰

فهرست

۳	پیشگفتار.....
۴	فصل اول: نظام ملی بهره‌وری.....
۵	مدل مفهومی بهره‌وری.....
۸	رویکرد زیست‌بومی بهره‌وری.....
۱۰	نظام ملی بهره‌وری.....
۱۵	فصل دوم: نماگرهای بهره‌وری.....
۱۶	روند شاخص‌های بهره‌وری.....
۲۷	وضعیت عوامل موثر بر بهره‌وری.....
۳۲	وضعیت ائتلاف.....
۳۷	فصل سوم: تحولات زیست‌بوم بهره‌وری.....
۳۸	استقرار چرخه بهره‌وری.....
۴۶	وضعیت بهره‌وری در شرکت‌های دولتی.....
۵۱	فراوانی شرکت‌های دولتی.....
۵۳	جمع‌بندی.....
۵۵	توصیه‌های سیاستی.....

پیشگفتار

بهره‌وری به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه اقتصادی و اجتماعی، نقشی کلیدی در رشد پایدار کشورها ایفا می‌کند و در اقتصادهای توسعه یافته، بهره‌وری بالا نشانه‌ای از کارایی نظام اقتصادی و توانایی آن در رقابت‌پذیری جهانی به شمار می‌رود.

در شرایط امروز کشور، توجه به بهره‌وری بیش از هر زمان دیگری اهمیت یافته است. با توجه به محدودیت‌های منابع و چالش‌های اقتصادی پیش‌روی کشور، نظیر تحریم‌های ظالمانه، تمرکز بر بهبود بهره‌وری در بخش‌های مختلف اقتصادی از جمله صنعت، کشاورزی و خدمات، ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است. در چنین شرایطی، سنجش بهره‌وری، گامی اساسی برای درک وضعیت موجود و برنامه‌ریزی برای آینده است.

بدون اندازه‌گیری دقیق شاخص‌های بهره‌وری، امکان شناسایی نقاط قوت و ضعف در بخش‌های مختلف اقتصادی وجود ندارد. سنجش بهره‌وری به تحلیل‌گران و تصمیم‌گیران امکان می‌دهد تا روندهای عملکردی را در طول زمان بررسی کرده و اثربخشی سیاست‌ها و برنامه‌های اجرا شده را ارزیابی کنند.

سازمان ملی بهره‌وری ایران با تولید گزارش «سیمای بهره‌وری ایران ۱۴۰۳» و با ارائه داده‌های دقیق و تحلیل‌های جامع، به‌عنوان ابزاری برای رصد عملکرد اقتصادی، نقشی محوری در ارائه اطلاعات معتبر و جامع به ذی‌نفعان مختلف ایفا می‌کند. این گزارش، که توصیفی دقیق از وضعیت بهره‌وری در بخش‌های مختلف اقتصادی ارائه می‌دهد، به مدیران ارشد دولتی امکان می‌دهد تا سیاست‌های کلان اقتصادی را با دیدی روشن‌تر تنظیم کنند. برای صاحبان صنایع و فعالان اقتصادی، این گزارش به‌عنوان منبعی ارزشمند برای شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و بهبود فرآیندهای تولید عمل می‌کند. تحلیل‌گران اقتصادی نیز از داده‌ها و تحلیل‌های این گزارش برای بررسی روندهای بلندمدت و ارائه پیشنهادهای سیاستی استفاده می‌کنند. «سیمای بهره‌وری ایران ۱۴۰۳» با ارائه تصویری شفاف از نقاط قوت و ضعف اقتصاد کشور، به مثابه یک نقشه راه برای تصمیم‌گیری‌های استراتژیک عمل می‌کند و به تقویت رقابت‌پذیری اقتصاد ایران در سطح منطقه‌ای و جهانی یاری می‌رساند.

انتشار منظم و دقیق این گزارش، همچنین به ایجاد فرهنگ داده‌محوری و تصمیم‌گیری مبتنی بر شواهد در کشور کمک شایانی می‌کند. در نهایت، امید می‌رود، چنین گزارش‌هایی علاوه بر ایفای نقش موثر برای سنجش و تحلیل، به‌عنوان محرک برای ترویج فرهنگ بهره‌وری در میان ذی‌نفعان مختلف به شمار آیند و با فراهم کردن اطلاعات شفاف و قابل اعتماد، به تقویت همکاری بین بخش‌های دولتی و خصوصی کمک کنند و زمینه‌ساز توسعه پایدار در اقتصاد ایران شوند؛ ان شاء الله

علاءالدین رفیع زاده

معاون رئیس جمهور و رئیس سازمان

اداری و استخدامی کشور

مقدمه

امروزه توفیق کشورها بر اساس میزان دستیابی به اهداف توسعه‌یابدار، توسعه سرمایه انسانی، عدالت اجتماعی و رشد اقتصادی سنجیده می‌شود. در شرایطی که اقتصاد جهانی با تحولات پرشتاب فناوری، تشدید موانع تعرفه‌ای، چالش‌های زیست‌محیطی، نابرابری‌های اقتصادی، شکاف دیجیتال، پیری جمعیت و فشارهای فزاینده بر منابع روبه‌روست، ارتقای بهره‌وری به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های کلیدی حکمرانی، بیش از هر زمان دیگری اهمیت یافته است. در این راستا، نماگرهای عمومی و اختصاصی کارایی و اثربخشی و به‌طورکلی شاخص‌های بهره‌وری ابزار مناسبی برای رصد عملکرد نظام حکمرانی در دستیابی به اهداف یاد شده محسوب می‌شوند.

اقتصاد ایران با حرکت به سمت توسعه مبتنی بر دانش و ارزش افزوده بالا، این فرصت را دارد که با اصلاح الگوهای تخصیص منابع و ارتقای کیفیت نیروی انسانی، جهش معناداری در عملکرد اقتصادی رقم بزند. در این مسیر، پایش دقیق بهره‌وری نه تنها ابزاری برای ارزیابی وضعیت موجود است، بلکه نقش موثری در هدایت تصمیم‌گیری‌های راهبردی، بهینه‌سازی سیاست‌های عمومی و تقویت سازوکارهای حکمرانی موثر ایفا خواهد کرد. بی‌تردید، طراحی سیاست‌های کارآمد برای تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود، نیازمند درک دقیق از روندهای تاریخی بهره‌وری و تحلیل نقاط قوت و قابل بهبود در کشور است. تحلیل وضعیت گذشته نشان می‌دهد اهداف رشد بهره‌وری در برنامه‌های پنج‌ساله کشور عمدتاً با رویکردی تکلیفی، ابلاغ و از طریق اجرای برنامه‌های ارتقای بهره‌وری در دستگاه‌های اجرایی کشور پیگیری شده است. اما این رویکرد عمدتاً به نتایج مورد انتظار منتج نشده و صرف‌نظر از نوسانات شاخص بهره‌وری کل عوامل در دوره‌های کوتاه‌مدت، رشدی $0/2$ درصدی در پنج دهه اخیر به همراه داشته است. در عین حال، یک تجربه متفاوت و قابل درس‌آموزی به برنامه سوم توسعه مربوط می‌شود که ضمن رسیدن به رشد تولید ناخالص داخلی $5/8$ درصد، رشد ناشی از بهره‌وری به $1/7$ درصد رسید.

در پی آسیب‌شناسی نظام‌مند و مرور روندهای تاریخی بهره‌وری در کشور، سازمان ملی بهره‌وری ایران تلاش نمود در اجرای برنامه هفتم پیشرفت، با ارائه «طرح نظام ملی بهره‌وری»، ضمن شناسایی نقش‌آفرینان کلیدی در سطوح ملی و استانی و با در نظر گرفتن تنوع نقش‌ها و مسئولیت‌های مؤثر در ارتقای بهره‌وری، چارچوبی برای تقسیم کار ملی و استانی طراحی نماید. نکته متمایزکننده این طرح، معرفی رویکردی مبتنی بر شناخت و تحلیل روابط بین بازیگران و اعمال اصلاحات سیاستی در حوزه‌های کلیدی تنظیم‌گری دولت است، به گونه‌ای که تعاملات پویا میان اجزای مختلف زیست‌بوم بهره‌وری در سطح کشور مدنظر قرار گرفته و از این طریق ضمن شناسایی حوزه مداخلات مؤثر بخش دولتی، سازوکار انگیزشی و قابلیت‌سازی برای فعال‌سازی عوامل مؤثر بر رشد بهره‌وری در بنگاه‌های اقتصادی فراهم آید.

«سیمای بهره‌وری ۱۴۰۳» با هدف ارائه تصویری واقع‌بینانه از عملکرد بهره‌وری در سطوح ملی، بخشی و دستگاهی تهیه شده است. این گزارش، با بهره‌گیری از داده‌های آماری و روش‌های تحلیلی، می‌کوشد ضمن تبیین وضعیت موجود، زمینه‌های بهبود و فرصت‌های سیاستی را بازتاب دهد. امید است گزارش مذکور بتواند مبنایی برای تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر شواهد و خط‌مشی‌گذاری اثربخش در حوزه بهره‌وری کشور قرار گیرد.

محمد صالح اولیا،

رئیس سازمان ملی بهره‌وری ایران

نظام ملی بهره‌وری

■ مدل مفهومی بهره‌وری

■ رویکرد زیست‌بومی بهره‌وری

■ نظام ملی بهره‌وری

مقدمه

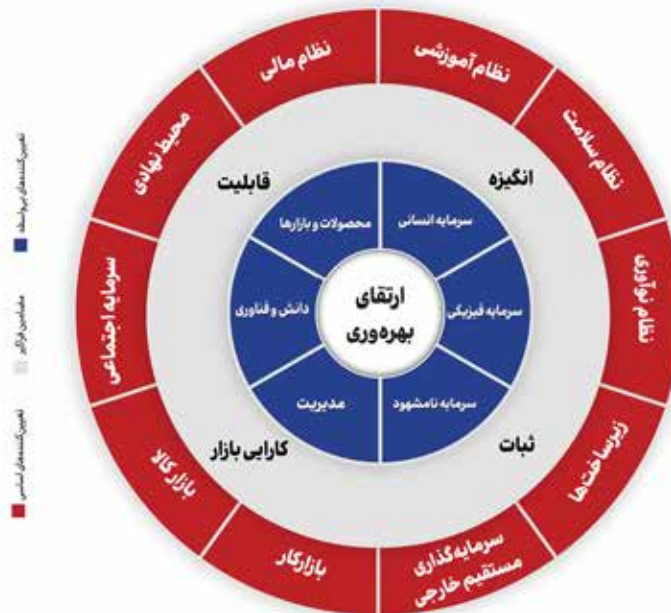
در این فصل با تکیه بر اسناد بالادستی نظیر سیاست‌های کلی برنامه هفتم و قانون برنامه پنج‌ساله هفتم و بر مبنای پژوهش‌های ملی و بین‌المللی، مدل مفهومی بهره‌وری مبتنی بر عوامل موثر بر بهره‌وری، سازوکارهای استقرار آن در سطح ملی در قالب طرح نظام ملی بهره‌وری با رویکرد زیست‌بومی ارائه می‌شود.

۱-۱-۱ مدل مفهومی بهره‌وری

به‌طورکلی، بهره‌وری به‌معنای استفاده کارا و اثربخش از منابع و عوامل تولید در راستای نیل به اهداف پیامدی سیستم مورد نظر تعریف می‌شود. از آن‌جا که عوامل متعددی بر تولید کالا و خدمات و در نهایت ارتقای بهره‌وری و تحقق اهداف سیستم موثر است، مدل مفهومی بهره‌وری به‌منظور درک کامل مفاهیم و روابط پیچیده حوزه بهره‌وری و مدل‌سازی دانش و برای توصیف و نمایش مفاهیم، روابط و ساختارهای موجود در زیست‌بوم بهره‌وری، در قالب شکل ۱-۱ نمایش داده می‌شود. این مدل با هدف تحقق رشد اقتصادی و پیشرفت اقتصادی توأم با عدالت در سه لایه عوامل تعیین‌کننده بی‌واسطه، مضامین فراگیر و عوامل تعیین‌کننده اساسی طراحی شده است. در حالی‌که این عوامل به‌طور جداگانه مورد بحث قرار می‌گیرند، اما در اصل به هم مرتبط بوده و تعاملات آن‌ها نیز کمک می‌کند تا تبیین شود که چرا برخی کشورها بهره‌وری بالاتری را نسبت به سایرین تجربه می‌کنند.

۱-۱-۱-۱ عوامل تعیین‌کننده بی‌واسطه

لایه اول عواملی را شامل می‌شود که مستقیماً تحت کنترل بازیگران اقتصادی و بنگاه‌ها هستند و آن‌ها می‌توانند با توجه به شرایط خود نسبت به تغییر این عوامل اقدام کنند. عوامل تعیین‌کننده بی‌واسطه به شرح زیر است:

شکل ۱-۱
مدل مفهومی
بهره‌وری

سرمایه انسانی: سرمایه انسانی به کیفیت نیروی کار اشاره دارد که از جمله تعیین‌کننده‌های موثر بر بهره‌وری بنگاه است. افزایش بهره‌وری نیروی کار (LP) و بهره‌وری کل عوامل تولید (TFP) زمانی اتفاق می‌افتد که خروجی بیشتری به ازای هر واحد نیروی کار تولید شود. نیروی کار ماهر به‌طور متوسط بهره‌وری بیشتری نسبت به نیروی کار کم‌مهارت دارند و همچنین قادر به تطابق با نوآوری و فناوری‌های جدید است. در سطح ملی، نیروی کار تحصیل‌کرده در کشورهای در حال توسعه با جذب فناوری دانش و توسعه آن، زمینه ارتقای بهره‌وری را فراهم می‌کنند.

سرمایه فیزیکی: سرمایه فیزیکی شامل دارایی‌هایی مانند ساختمان‌ها و ماشین‌آلات است که به‌طور مستقیم بر بهره‌وری کل عوامل تولید تأثیر دارد و از طریق تعمیق سرمایه (افزایش نسبت سرمایه به نیروی کار) بر بهره‌وری نیروی کار نیز اثرگذار است. همچنین، سرمایه جدید می‌تواند تغییرات فناوری را در فرآیند تولید وارد کند و بهره‌وری را افزایش دهد.

سرمایه نامشهود: سرمایه نامشهود به دارایی‌هایی مانند مالکیت معنوی، طراحی‌ها، نرم‌افزارها و برندها اشاره دارد. **دانش و فناوری:** فناوری به دو دسته کلی تقسیم می‌شود: فناوری سخت و فناوری نرم. فناوری سخت شامل تجهیزات و ماشین‌آلات ملموس است، در حالی که فناوری نرم شامل روش‌ها، فنون و دانش‌های غیرملموس است. **مدیریت:** به‌کارگیری موثر عوامل نامبرده در جهت اهداف سیستمی را برنامه‌ریزی و ساماندهی می‌کند. **محصولات و بازارها:** شرکت‌ها با انتخاب محصولات و بازارهای جدید می‌توانند بر بهره‌وری خود تأثیر بگذارند. تغییر به سمت محصولات با ارزش افزوده بالا می‌تواند به بهبود بهره‌وری منجر شود.

۱-۱-۲- مضامین فراگیر

عوامل متعددی بر بهره‌وری تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم دارند و بین عوامل مختلف تعاملات و وابستگی‌های پیچیده‌ای وجود دارد. برخی از این عوامل همچنین نحوه تعامل سایر عوامل را شکل می‌دهند. لایه دوم به مضامین فراگیر حوزه بهره‌وری اشاره دارد. این مضامین شامل جنبه‌های کلیدی بهره‌وری هستند که در شرایط مختلف مورد توجه قرار گرفته و لازم است به‌طور مداوم برقرار باشند. در زمینه بهره‌وری، مضامین فراگیر شامل عواملی مانند انگیزه، ثبات، کارایی بازار و قابلیت‌ها می‌شوند که تأثیر زیادی بر عملکرد در سطوح مختلف بنگاهی، منطقه‌ای و ملی دارند. این مضامین می‌توانند به تحلیل‌های عمیق‌تر و شناسایی الگوهای عمومی کمک کنند و به درک بهتر از چگونگی بهبود عملکرد در زمینه‌های مختلف منجر شوند.

- **انگیزه:** تمایل و اشتیاق افراد و سازمان‌ها برای بهبود بهره‌وری در راستای تحقق اهداف و مأموریت‌هایشان است.
 - **ثبات:** محیط اقتصادی-اجتماعی-سیاسی باید دارای سطحی از ثبات باشد که در آن بازیگران اقتصادی بتوانند با پیش‌بینی آینده، تصمیم‌های اثربخش در جهت افزایش بهره‌وری فعالیت‌های خود اتخاذ کنند.
 - **کارایی بازار:** کارایی بازار به معنای توانایی بازار در تخصیص منابع به نحو بهینه است.
 - **قابلیت:** توانمندی، مهارت‌ها و ظرفیت‌هایی که منجر به امکان‌پذیری و سهولت فعالیت‌ها به بهترین نحو خواهد شد.
- به‌عنوان مثال، اگرچه تولیدکنندگان ممکن است انگیزه‌ای برای بهبود بهره‌وری داشته باشند، اما در صورت عدم دسترسی به قابلیت‌های لازم یا وجود بی‌ثباتی که سرمایه‌گذاری را تهدید می‌کند، ممکن است نتوانند یا نخواهند به این هدف دست یابند. اگر بازارها دچار اختلال شوند و منابع به سمت اهداف غیرمولد هدایت شوند، ارتقای بهره‌وری میسر نخواهد شد؛ بنابراین، برای رشد بهره‌وری، ترکیبی از عوامل محرک و تسهیل‌کننده ضروری است. انگیزه به‌عنوان یک محرک برای افزایش بهره‌وری عمل می‌کند، در حالی که سایر مضامین کلیدی به‌عنوان تسهیل‌کننده‌های این رشد محسوب می‌شوند. این عوامل در کنار هم، بسترساز تعاملات عوامل در لایه‌های دیگر است.

۱-۱-۳- عوامل تعیین‌کننده اساسی

علاوه بر عوامل تعیین‌کننده بی‌واسطه که به‌طور مستقیم بر ستانده بنگاه‌های تولیدکننده کالا و خدمات اثر می‌گذارند و مضامین فراگیر که محرک و تسهیل‌کننده بهره‌وری هستند، عواملی فراتر از عوامل تحت کنترل بنگاه بر ارتقای بهره‌وری موثرند. عوامل تعیین‌کننده اساسی موثر بر ارتقای بهره‌وری، گروهی از متغیرها هستند که تحت تاثیر سیاست‌گذاری‌های دولت‌ها بوده و می‌توانند بر سمت‌وسوی عملکرد سایر مولفه‌ها تاثیرگذار باشند. این عوامل پیش‌نیاز سایر عوامل است، یعنی عواملی که باید وجود داشته باشند تا پایه‌ای مستحکم برای حمایت از دیگر عوامل به منظور ارائه عملکرد بهره‌وری قوی و پایدار در بلندمدت فراهم کنند. عوامل تعیین‌کننده اساسی در قالب موارد ده‌گانه زیر تشریح می‌شود:

نظام آموزش: نظام آموزشی کشور با تاثیرگذاری بر سرمایه انسانی منجر به بهبود بهره‌وری می‌شود. نظام آموزشی بهره‌وری را با افزایش ظرفیت جذب و توسعه دانش و توانمند سازی افراد افزایش می‌دهد.

نظام نوآوری: نظام نوآوری عبارت است از پیوندهای مرتبط بین دولت، دانشگاه‌ها و موسسات تحقیقاتی که بهبود آن منجر به بروز ایده‌های جدید و نوآورانه می‌شود.

زیرساخت‌ها: شامل زیرساخت‌های حمل‌ونقل، ارتباطی و تولید و توزیع انرژی می‌شود که به‌مثابه بنیاد تولید اقتصادی در کشور محسوب می‌گردد و منجر به کاهش هزینه‌های تولید و توزیع کالاهای اقتصادی می‌شود.

نظام مالی: یک نظام مالی کارا می‌تواند منابع مالی را به بهترین شکل بین بازیگران اقتصادی توزیع کند. علاوه بر این، در یک نظام مالی بالغ، تسهیل جریان‌های مالی میان بازیگران، پویایی و رونق اقتصادی را تقویت می‌کند. همچنین محدودیت اعتبار در نظام مالی معمولاً سبب می‌شود که هزینه‌های تحقیق و توسعه به آینده موکول شوند.

نظام سلامت: کارایی نظام سلامت مشارکت نیروی کار در امور اقتصادی را تضمین می‌کند. همچنین سرمایه انسانی در یک نظام سلامت کارا حفظ و شکوفا می‌شود. نظام سلامت کارا باعث می‌شود که افراد پس از دوره‌های بیماری یا بروز حوادث سریع‌تر بهبود پیدا کنند و به کار بازگردند.

محیط نهادی: قوانین، رسوم و عرف‌هایی هستند که قوانین رسمی و غیررسمی حاکم بر روابط اقتصادی، سیاسی و اجتماعی را تعیین می‌کنند. نهادهای خوب منجر به حفاظت از حقوق مالکیت، جلوگیری از فساد و جرم و تضمین حاکمیت قانون می‌شوند.

سرمایه اجتماعی: نمایان‌گر سطح اعتماد، همکاری و همبستگی بین افراد در جامعه است.

بازار کار: مجموعه‌ای از تعاملات بین کارفرمایان و نیروی کار که با تخصیص بهینه نیروی کار، منجر به بهبود بهره‌وری نیروی کار و بهره‌وری کل عوامل تولید می‌شود.

بازار کالا: به‌عنوان بستری برای تبادل کالا و خدمات، با ایجاد رقابت و تنوع در عرضه محصولات و تسهیل دسترسی به کالاها و خدمات با کیفیت، افزایش انتخاب‌های مصرف‌کنندگان و تحریک نوآوری در تولید، به ارتقای بهره‌وری و بهبود کیفیت زندگی افراد منجر می‌شود. **سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی:** سرمایه‌گذاری خارجی منبعی از تأمین مالی است که به پس‌اندازها و افزایش سرمایه داخلی کمک می‌کند. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) همچنین می‌تواند مزایایی را به‌صورت انتقال دانش به همراه داشته باشد. مانند شرکت‌های خارجی می‌توانند با ارائه تکنولوژی و دانش فنی، به کسب‌وکارهای داخلی کمک کنند و در نتیجه، بهره‌وری را افزایش دهند. مدل مفهومی بهره‌وری، به‌عنوان یک چارچوب نظری، امکان تحلیل موثر ورودی‌ها، فرآیندها و خروجی‌های زیست‌بوم بهره‌وری را با معرفی و تبیین عوامل موثر بر ارتقای بهره‌وری در سطوح مختلف فراهم می‌سازد. به‌عنوان مثال، نظام آموزشی در بستری از انگیزه‌ها و قابلیت‌ها، ملزم به آموزش و پرورش نیروی انسانی ماهر است تا زمینه‌ساز ارتقای بهره‌وری باشد. سرمایه‌گذاری در آموزش و توانمندسازی

نیروی کار به‌عنوان یک ورودی کلیدی، می‌تواند به بهبود کیفیت نیروی کار و در نتیجه افزایش بهره‌وری در فرآیندهای تولید و خدمات منجر شود. همچنین، بهبود زیرساخت‌ها و شکل‌گیری نظام نوآوری پویا و هوشمند به‌عنوان عوامل تسهیل‌کننده، می‌تواند بر فناوری، سرمایه فیزیکی و محصولات و بازارها موثر بوده و منجر به رشد تولید ناخالص داخلی شود.

۱-۲- رویکرد زیست‌بومی بهره‌وری

بهره‌وری، به‌عنوان عاملی کلیدی در تسریع رشد اقتصادی، اهمیت ویژه‌ای در برنامه هفتم پیشرفت دارد؛ به‌گونه‌ای که بهبود و ارتقای بهره‌وری، سهم ۳۵ درصدی از هدف رشد هشت درصدی اقتصادی را به خود اختصاص داده است. در عصر حاضر، دیدگاه‌های متعارف نسبت به نظام بهره‌وری، که بر بهبودهای بخشی و مستقل از یکدیگر تأکید دارند، دیگر قادر به مقابله با چالش‌های پیچیده و در هم تنیده نیستند؛ بنابراین، ضرورت دارد که به زیست‌بوم بهره‌وری توجه ویژه‌ای معطوف شود؛ زیست‌بومی که بتواند پیچیدگی‌ها و پویایی‌های موجود در بافت اقتصادی و اجتماعی مرتبط با بهره‌وری در سطح ملی را مد نظر قرار دهد. این رویکرد، نه تنها به درک بهتر ابعاد مختلف بهره‌وری کمک می‌کند، بلکه می‌تواند زمینه‌ساز ایجاد هم‌افزایی میان بخش‌های مختلف اقتصادی باشد و در نهایت، به ارتقاء و بهبود مستمر بهره‌وری در کل کشور منجر شود. بنابراین، چرایی لزوم شکل‌گیری زیست‌بوم بهره‌وری در شکل ۱-۲ ارائه شده است.

بهره‌وری یک مسئله چندبعدی است که نیازمند همکاری و هم‌افزایی بین بازیگران مختلف از بخش‌های دولتی، خصوصی، آموزشی و پژوهشی است هیچ‌یک از این بخش‌ها به تنهایی قادر به ایجاد بهبود بهره‌وری به‌طور کامل نخواهند بود.

پیچیدگی و تنوع بازیگران

مانند اکوسیستم‌های طبیعی، بهره‌وری نیز تحت تأثیر تغییرات محیطی، فناورانه و اجتماعی قرار دارد. رویکرد زیست‌بومی این امکان را فراهم می‌آورد که بافتار بهره‌وری به‌طور مستمر و بر اساس تحولات جدید به‌روزرسانی و تنظیم شود.

ماهیت پویا

در رویکرد زیست‌بومی، توجه به انعطاف‌پذیری در سیاست‌گذاری و مداخلات اهمیت ویژه‌ای دارد. تغییرات سریع در دنیای اقتصادی و فناوری نیازمند سیستم‌های انعطاف‌پذیر و قابل تطبیق است که بتوانند به‌سرعت به چالش‌ها و نیازهای جدید پاسخ دهند.

انعطاف در سیاست‌گذاری

رویکرد زیست‌بومی نسبت به بهره‌وری نه تنها به شاخص‌های اقتصادی، بلکه به ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی نیز توجه می‌کند. این رویکرد از تمرکز صرف بر رشد اقتصادی به‌سوی بهبود کیفیت زندگی، عدالت اجتماعی و پایداری محیط‌زیست گسترش می‌یابد.

ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی

در یک زیست‌بوم بهره‌وری، هم‌افزایی و تعامل میان بازیگران مختلف باعث می‌شود که تأثیرات مثبت هر بازیگر به سایرین منتقل شود و در نهایت بهره‌وری در سطح ملی بهبود یابد.

هم‌افزایی و تعامل

شکل ۱-۲
چرایی لزوم
شکل‌گیری
زیست‌بوم
بهره‌وری

همان‌طور که در شکل ۱-۲ نمایش داده شده است، پیچیدگی و تنوع بازیگران، ماهیت پویا و چندبعدی بهره‌وری، لزوم انعطاف‌پذیری در سیاست‌گذاری، و همچنین تأکید بر ابعاد اجتماعی و زیست‌محیطی، همگی ضرورت شکل‌گیری یک زیست‌بوم بهره‌وری را نمایان می‌سازند.

فراتر از درک چرایی این ضرورت، شناسایی دقیق ورودی‌های زیست‌بوم بهره‌وری نیز اهمیتی اساسی دارد. منظور از ورودی‌ها، مجموعه‌ای از منابع، اطلاعات، و شرایط اولیه‌ای است که برای ایجاد، پشتیبانی و ارتقای فعالیت‌ها و تعاملات درون زیست‌بوم بهره‌وری مورد نیاز هستند.

در این راستا، مدل مفهومی بهره‌وری و عوامل مطرح‌شده در لایه‌های مختلف آن می‌توانند به‌عنوان ورودی‌ها و تسهیل‌گرهای کلیدی این زیست‌بوم مورد تحلیل و تفسیر قرار گیرند. این عوامل نه تنها در درک ساختار و نحوه عملکرد زیست‌بوم بهره‌وری نقش دارند، بلکه در شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو در مسیر بهبود بهره‌وری نیز مؤثر خواهند بود.

با توجه به گستردگی و تنوع ذی‌نفعان این حوزه، بهره‌گیری از یک رویکرد جامع و یکپارچه برای تحلیل ورودی‌ها ضروری است؛ چرا که چنین تحلیلی می‌تواند زمینه‌ساز تدوین سیاست‌ها و برنامه‌هایی اثربخش در راستای ارتقای بهره‌وری در سطوح مختلف باشد. در نهایت، با شناسایی و تبیین دقیق این ورودی‌ها، می‌توان زیست‌بومی کارآمد، پایدار و قابل انطباق با تحولات محیطی و اجتماعی ایجاد کرد؛ زیست‌بومی که به بهبود کیفیت زندگی و تحقق توسعه پایدار کمک می‌نماید.

بر این اساس، هر یک از عوامل مطرح‌شده در لایه‌های مدل مفهومی بهره‌وری می‌توانند به‌عنوان ورودی‌ها و تسهیل‌گرهای کلیدی در شکل‌گیری و پویایی زیست‌بوم بهره‌وری تفسیر شود:

■ **عوامل تعیین‌کننده بی‌واسطه:** این عوامل به‌عنوان ورودی نه تنها به‌صورت مستقل بر بهره‌وری تأثیر می‌گذارند، بلکه در تعامل با یکدیگر در اکوسیستم بهره‌وری عمل می‌کنند.

■ **مضامین فراگیر:** این عوامل به‌عنوان تسهیل‌کننده‌های کلیدی در اکوسیستم عمل می‌کنند و بر تعاملات و همکاری‌های میان بازیگران مختلف تأثیر می‌گذارند.

■ **عوامل تعیین‌کننده اساسی:** این عوامل، مانند نظام آموزشی، نظام نوآوری، زیرساخت‌ها، نظام مالی، نظام سلامت، محیط نهادی، سرمایه اجتماعی، بازار کار، بازار کالا، و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، به‌عنوان پایه‌های لازم برای ایجاد یک اکوسیستم بهره‌وری پایدار عمل می‌کنند. این عوامل باید به‌طور هم‌زمان در نظر گرفته شوند تا زمینه‌ساز ارتقای بهره‌وری و هم‌افزایی میان بخش‌های مختلف اقتصادی شود.

بنابراین، شکل‌گیری رویکرد اکوسیستمی در چارچوب عوامل موثر بر بهره‌وری و مدل تعریف شده، رویکرد جامعی را ارائه می‌دهد. مزایای رویکرد زیست‌بومی در مواجهه با چالش‌های بهره‌وری در سطح ملی می‌توان به مواردی از قبیل انعطاف‌پذیری، هم‌افزایی و بهبود کارایی، نوآوری مستمر و گستردگی اشاره کرد.

انعطاف‌پذیری: زیست‌بوم بهره‌وری قادر است با سرعت بیشتری نسبت به تحولات اقتصادی، اجتماعی و فناورانه پاسخ دهد و استراتژی‌ها و مداخلات خود را بر اساس شرایط جدید تنظیم کند.

هم‌افزایی و بهبود کارایی: تعاملات پویا و همکاری‌های میان بخش‌های مختلف در رویکرد زیست‌بومی، باعث بهبود بهره‌وری در تمامی بخش‌ها از طریق استفاده بهینه از منابع و ظرفیت‌های بازیگران می‌شود.

نوآوری مستمر: رویکرد زیست‌بومی شرایطی را فراهم می‌کند که نوآوری در سطوح مختلف (دولت، بخش خصوصی، آحاد مردم و) به‌طور مستمر در راستای بهبود بهره‌وری در جریان باشد.

گسترده‌گی: در این رویکرد، تاکید بر مشارکت تمامی بازیگران در فرآیند بهره‌وری و دربرگرفتن بخش‌های مختلف اجتماعی است. این امر باعث می‌شود که بهبود بهره‌وری به‌طور گسترده در سطوح مختلف جامعه تحقق یابد. بنابراین، زیست‌بوم بهره‌وری در قالب مجموعه‌ای از عوامل، نهادها و بازیگران مختلف به‌شکل پویا و متعامل در راستای بهبود بهره‌وری در سطح ملی عمل می‌کند این بازیگران می‌توانند شامل دولت، بخش عمومی غیر دولتی، بخش خصوصی، نهادهای آموزشی و پژوهشی، سازمان‌های بین‌المللی، و آحاد مردم و فعالان اجتماعی باشند. با شکل‌گیری زیست‌بوم، بهره‌وری در چارچوب مدل تعریف شده نه تنها به‌عنوان یک هدف اقتصادی، بلکه به‌عنوان یک فرآیند پویا و پیچیده در نظر گرفته می‌شود که تحت تاثیر عوامل مختلف اجتماعی، اقتصادی، و زیست‌محیطی قرار گرفته و با دربرگیری تمامی سطوح از سطح ملی تا محلی، از طریق هم‌افزایی میان بخش‌ها و بازیگران مختلف، منجر به ارتقای بهره‌وری به‌طور جامع و پایدار می‌شود.

۱-۳- نظام ملی بهره‌وری

بر مبنای بند ب ماده ۱۱۱ قانون پنج‌ساله هفتم پیشرفت مبنی بر افزایش اثربخشی و انسجام اقدامات متولیان بهره‌وری در کشور و تقویت نقش تنظیم‌گری، طراحی و تنظیم طرح نظام ملی بهره‌وری، مشتمل بر هدف‌گذاری کمی، شرح تکالیف نقش‌آفرینان آن و تقسیم کار ملی و استانی تکلیف شده است. نظام ملی بهره‌وری به‌عنوان یک چارچوب کلان برای بهبود عملکرد اقتصادی و اجتماعی کشور و با پایبندی به تعاملات و رویکرد زیست‌بومی، نیازمند پیروی از اصول اساسی است که به تحقق اهداف آن کمک می‌کند. ۷ اصل کلیدی مورد توجه در این نظام توجه به اصل کل دولت، مسئله‌محوری، بین‌بخشی، چابک، تکرار شونده و چندوجهی، مبتنی بر شواهد، بر مبنای مشاوره و مشارکت و مردم‌محور و مبتنی بر نتایج است.

به‌منظور استقرار نظام ملی بهره‌وری در چارچوب قانونی و اصول مد نظر، لازم است نقش‌ها و بازیگران شناسایی شوند. به‌عبارتی، شناسایی بازیگران، نقش‌ها و نوع تعاملات هریک، از ارکان نظام ملی بهره‌وری است. بر مبنای طرح نظام ملی بهره‌وری، مصوب شورای راهبری برنامه، بازیگران و نقش‌ها بر مبنای سطوح ملی و استانی در جدول ۱-۱ نمایش داده شده است.

نقش‌ها	بازیگران	سطح نقش آفرینی
تدوین و اجرای سیاست‌های کلان بهره‌وری-هماهنگی و یکپارچه‌سازی برنامه‌ها-حمایت از تحقیق و توسعه - توسعه آموزش و مهارت‌های نیروی کار-توسعه نظام آماری و پایش بهره‌وری- ارتقای فرهنگ بهره‌وری	دستگاه‌های اجرایی (قوه مجریه)	ملی
تصویب قوانین و مقررات با لحاظ ارتقای بهره‌وری	مجلس شورای اسلامی	
حمایت از حقوق مالکیت فکری و خصوصی - تسهیل فرآیندهای قضایی	قوه قضائیه	
مشاوره‌های تخصصی و مشارکت در طرح‌های بهبود بهره‌وری	نهادهای مدنی تخصصی و دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی در زمینه بهره‌وری	استانی
برنامه‌ریزی و اجرای برنامه‌های استانی - حمایت از کسب‌وکارهای محلی -توسعه زیرساخت‌های استانی - پایش و ارزیابی عملکرد - ترویج فرهنگ بهره‌وری در سطح استان	شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان	
حمایت از بنگاه‌های تولیدی در بخش‌های مختلف اقتصادی - توسعه صنایع پیشرفته و دانش بنیان - ترویج استانداردها و گواهینامه‌های بهره‌وری	دستگاه‌ها و سازمان‌های استانی مرتبط با بخش‌های مختلف اقتصادی استان‌ها	
انجام پژوهش‌های کاربردی - آموزش و تربیت نیروی متخصص ایجاد ارتباط با بخش‌های اقتصادی	دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی استان‌ها	

جدول ۱-۱
بازیگران و نقش‌ها
براساس سطوح
نقش آفرینی (مورد
اشاره در قانون)

همان‌طور که در جدول ۱-۱ نشان می‌دهد، دستگاه‌های اجرایی، مجلس شورای اسلامی، قوه قضائیه و نهادهای مدنی تخصصی و دانشگاه‌ها و موسسات پژوهشی در زمینه بهره‌وری، به عنوان بازیگران در سطح ملی و شورای برنامه‌ریزی و توسعه استان، دستگاه‌ها و سازمان‌های استانی مرتبط با بخش‌های مختلف اقتصادی استان‌ها و دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی استان‌ها به عنوان بازیگران سطح استانی معرفی می‌شوند.

بازیگران و نقش‌ها در نظام ملی بهره‌وری

نظام ملی بهره‌وری با بهره‌گیری از همکاری نهادهای مختلف از جمله سیاست‌گذار، اجرایی، پژوهشی، و رسانه‌ها، تلاش می‌کند تا با افزایش آگاهی عمومی، هماهنگی میان دستگاه‌ها و ارتقای کارایی در بخش‌های دولتی و خصوصی، زمینه توسعه پایدار و رشد اقتصادی کشور را فراهم سازد.

شکل ۳-۱
بازیگران
زیست‌جوم
بهره‌وری

از آنجا که بهره‌وری امری گسترده بوده و تحقق آن مستلزم پوشش حداکثری بازیگران می‌باشد و به‌منظور تکمیل نقش‌ها و شکل‌گیری کامل تعاملات، بازیگران و نقش‌ها به صورت جزئی و دقیق‌تر شامل موارد ده‌گانه مورد اشاره در شکل ۱-۳ است که با ورود تمامی این عوامل، ایفای نقش کامل‌تری صورت خواهد گرفت. بر مبنای بازیگران و نقش‌های شناسایی شده در شکل ۱-۳، چنانچه نقش‌ها در زیست‌بوم بهره‌وری در چارچوب مشخص تعریف شود و بازیگران بر این مبنای به درستی عمل نمایند، تمامی اقدامات منجر به تحقق بهره‌وری شده و موردی مغفول نخواهد ماند. حال آنکه، بی‌توجهی به نقش و بازیگر مرتبط با آن، موجب نقصان در تعاملات و عقب‌ماندگی در مسیر تحقق اهداف خواهد شد.

از طرفی، نظام مداخلات در حوزه بهره‌وری به عنوان یک ابزار کلیدی برای تحقق اهداف بهره‌وری در سطح ملی و استانی عمل می‌کند. به عبارتی، پس از تعریف نقش‌ها و بازیگران، با تعریف مشخص انواع و مصادیق مداخله، ایفای نقش توسط بازیگران تسهیل خواهد شد. شایان ذکر است، هرچه بازیگران دقیق‌تر تعریف شوند و نظام مداخلات جامع‌تر چیده شود، تعاملات پویاتری در زیست‌بوم شکل می‌گیرد. در سطح ملی، مداخلات شامل سیاست‌گذاری و راهبری کلان، ایجاد زیرساخت‌های پشتیبان و نظارت و ارزیابی ملی است. این مداخلات به صورت زیر قابل تفکیک هستند: (مورد اشاره در قانون)

■ **سیاست‌گذاری و راهبری کلان:** تعیین اهداف کلان بهره‌وری، سیاست‌های کلان و ایجاد هماهنگی درون نظام ملی بهره‌وری از جمله وظایف کلیدی در این بخش است. این مداخلات به ایجاد یک چارچوب مشترک برای تمامی بازیگران کمک می‌کند تا در راستای یک هدف مشترک حرکت کنند.

■ **ایجاد زیرساخت‌های پشتیبان:** توسعه زیرساخت‌های علمی و فناوری، اطلاعاتی، آموزشی و مالی، به عنوان بسترهای لازم برای بهبود بهره‌وری، از اهمیت بالایی برخوردار است. این زیرساخت‌ها نه تنها به تسهیل فرآیندها کمک می‌کنند، بلکه زمینه‌ساز نوآوری و پیشرفت نیز هستند.

■ **نظارت و ارزیابی ملی:** ایجاد شاخص‌های کلیدی عملکرد، سیستم‌های پایش و ارائه گزارش‌های دوره‌ای، به دولت و دیگر نهادها این امکان را می‌دهد که به‌طور مستمر عملکرد بهره‌وری را ارزیابی کرده و بر اساس نتایج به دست آمده برنامه‌ها را اصلاح کنند. در سطح استانی، مداخلات شامل برنامه‌ریزی و اجرا در سطح استان و نظارت و ارزیابی استانی است.

■ **برنامه‌ریزی و اجرا در سطح استان:** این بخش شامل تحلیل وضعیت بهره‌وری استان، تعیین اهداف استانی، تدوین برنامه‌های عملیاتی و تخصیص منابع است. این مداخلات به تطابق برنامه‌ها با نیازهای محلی کمک می‌کند و از این طریق بهره‌وری را در سطح استان بهبود می‌بخشد.

نظارت و ارزیابی در سطح استان مشابه سطح ملی است و شامل استفاده از شاخص‌های کلیدی عملکرد، ایجاد سیستم‌های پایش و ارائه گزارش‌های دوره‌ای می‌شود. این ارزیابی‌ها به شناسایی نقاط ضعف و قوت در عملکرد بهره‌وری استان کمک می‌کند و امکان اصلاح برنامه‌ها بر اساس نتایج ارزیابی را فراهم می‌آورد.

چنانچه، تعاملات سازنده از قبیل برقراری ارتباط دوسویه، همکاری و هماهنگی در تدوین سیاست‌ها، اجرای پروژه‌ها و تخصیص منابع و اشتراک‌گذاری تجربیات و دانش بین سطوح ملی و استانی صورت پذیرد، نظام مداخلات شکل گرفته منجر به ارتقای بهره‌وری خواهد شد.

بنابراین، با توجه به نکات مطرح شده در خصوص تکالیف قانونی و لزوم تحقق سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی، چنانچه در پیاده‌سازی طرح نظام بهره‌وری، رویکرد اکوسیستمی حاکم باشد، عوامل موثر بر بهره‌وری به درستی شناسایی شوند و مداخلات جامع، منسجم و هم‌افزا در سطوح ملی و استانی صورت پذیرد، زمینه تحقق اهداف فراهم خواهد شد.

۲

نماگرهای بهره‌وری

- روند شاخص‌های بهره‌وری
- وضعیت عوامل موثر بر بهره‌وری
- وضعیت اتلاف

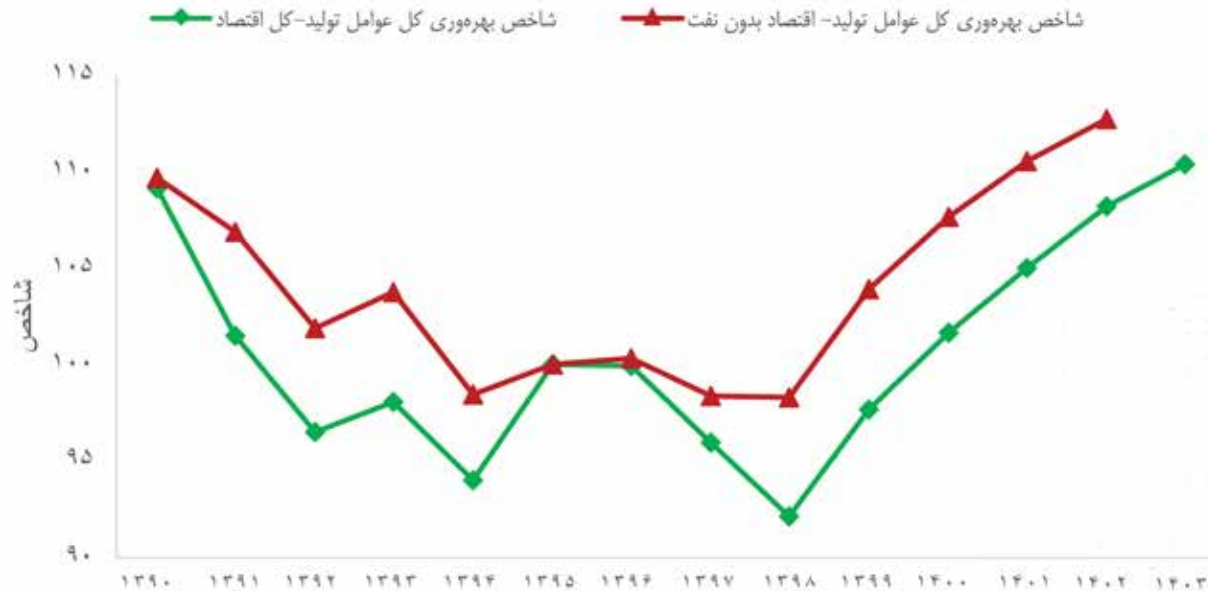

مقدمه

ارائه تصویری از روند شاخص‌های بهره‌وری و عوامل موثر بر آن، امکان تحلیل بهره‌وری، ارزیابی سیاست‌ها را فراهم کرده و تصویر روشنی از نقاط قوت و ضعف حکمرانی بهره‌وری را نمایش می‌دهد. در این فصل، شاخص‌های گوناگون بهره‌وری، در سطوح ملی، بخشی (تا نه ماهه ۱۴۰۳ به دلیل در دسترس بودن آمار مورد نیاز) و بین‌المللی به همراه وضعیت برخی از مهم‌ترین عوامل موثر بر بهره‌وری، بررسی می‌شود.

۱-۲ روند شاخص‌های بهره‌وری

رشد اقتصادی ناشی از رشد نهاده‌ها و رشد بهره‌وری کل عوامل تولید است. رشد بهره‌وری کل عوامل بیان‌گر توانایی یک جامعه به ایجاد ارزش افزوده بیشتر از طریق ترکیب بهینه منابع در دسترس است. رشد اقتصادی حاصل از بهره‌وری کل عوامل تولید، رشدی پایدار، مستمر و فراگیر است و ریشه در کارآمدی نظام تدبیر و سیاست‌گذاری و نظام نوآوری دارد. شکل ۱-۲ روند شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید را در کل اقتصاد در سال‌های ۱۳۹۰-۱۴۰۳ و در اقتصاد بدون نفت در بازه زمانی ۱۳۹۰-۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

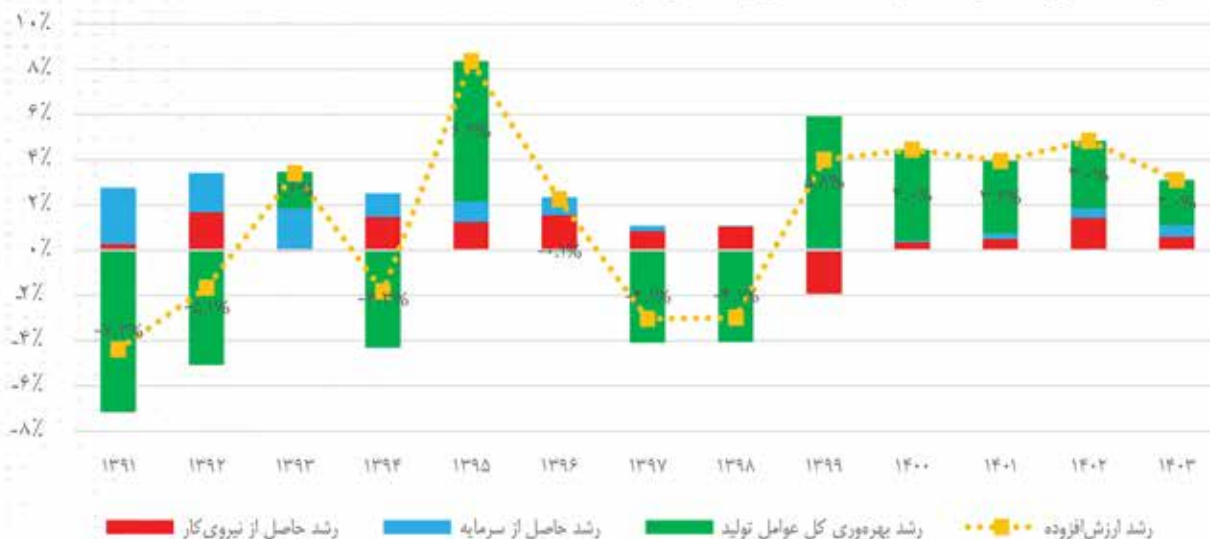

شکل ۱-۲
شاخص کل بهره‌وری عوامل تولید در کل اقتصاد و اقتصاد بدون نفت

در بازه مورد بررسی، شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید نوسان داشته است. این شاخص در ۵ سال اخیر روندی مطلوب و صعودی دارد. رشد بهره‌وری در سال‌های اخیر به شرط استمرار و پایداری می‌تواند زمینه‌ساز رشد پرسرعت در آینده باشد. روند رشد اقتصادی در ایران نشان می‌دهد که در نیم قرن اخیر متوسط رشد بهره‌وری کل عوامل تولید ۰/۲ درصد بوده است. اما واقعیت مهم و تاثیرگذار نوسانی بودن این رشد است. کشور نتوانسته است در تجربه رشد پایدار و مستمر را در کشور داشته باشد.

باتوجه به آن‌که رشد تولید از رشد نهاده‌ها و رشد بهره‌وری کل عوامل تولید حاصل می‌شود، رویکرد حسابداری رشد تغییر در تولید به دلیل تغییر در مقدار عوامل تولید و تأثیر سایر عوامل بر تولید را از هم تفکیک می‌کند. در این روش که مبتنی بر نظریه تولید اقتصاد خرد است فرض می‌شود که شرایط رقابت کامل برقرار و بازده نسبت به مقیاس ثابت است. در این روش نرخ رشد نهاده‌های تولید با استفاده از سهم هر یک از آن‌ها موزون می‌شود. شکل ۲-۲، سهم رشد حاصل از نیروی کار، رشد حاصل از موجودی سرمایه و رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد تولید ناخالص داخلی از سال ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۳ به‌عنوان سه مولفه اصلی تشکیل‌دهنده رشد اقتصادی را نمایش می‌دهد.

شکل ۲-۲
رشد حاصل از
نهاده‌ها و بهره‌وری
کل عوامل تولید
کل اقتصاد

همان‌گونه که مشاهده می‌شود دهه نود از منظر رشد اقتصادی روندی ناپسامان و پرنوسان را نشان می‌دهد. طوری‌که شاخص‌های اقتصادی در این دهه وضعیت مناسبی نداشتند. در این بازه زمانی متوسط رشد اقتصادی سالانه ۱/۷ درصد و رشد شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید ۰/۲ درصد بوده است. در سال‌های برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۲)، متوسط رشد اقتصادی ۱/۹ درصد و متوسط رشد بهره‌وری کل عوامل تولید برابر ۱/۱ درصد است. متوسط رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در سال‌های ۱۳۹۶-۱۳۹۸ منفی بوده، اما در چهار سال ۱۳۹۹-۱۴۰۲ و نه‌ماهه ۱۴۰۳ مثبت است. شکل ۲-۳ منابع رشد اقتصادی را برای کشورهای منتخب عضو APO نشان می‌دهد که میانگین رشد آن‌ها از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲ در شکل آمده است. این منابع شامل بهره‌وری کل عوامل تولید، کیفیت نیروی کار، ساعت کارکرد، سرمایه فناوری اطلاعات و ارتباطات (فاوا) و سرمایه غیرفناوری اطلاعات و ارتباطات (غیرفاوا) هستند.

شکل ۳-۲
منابع رشد
اقتصادی

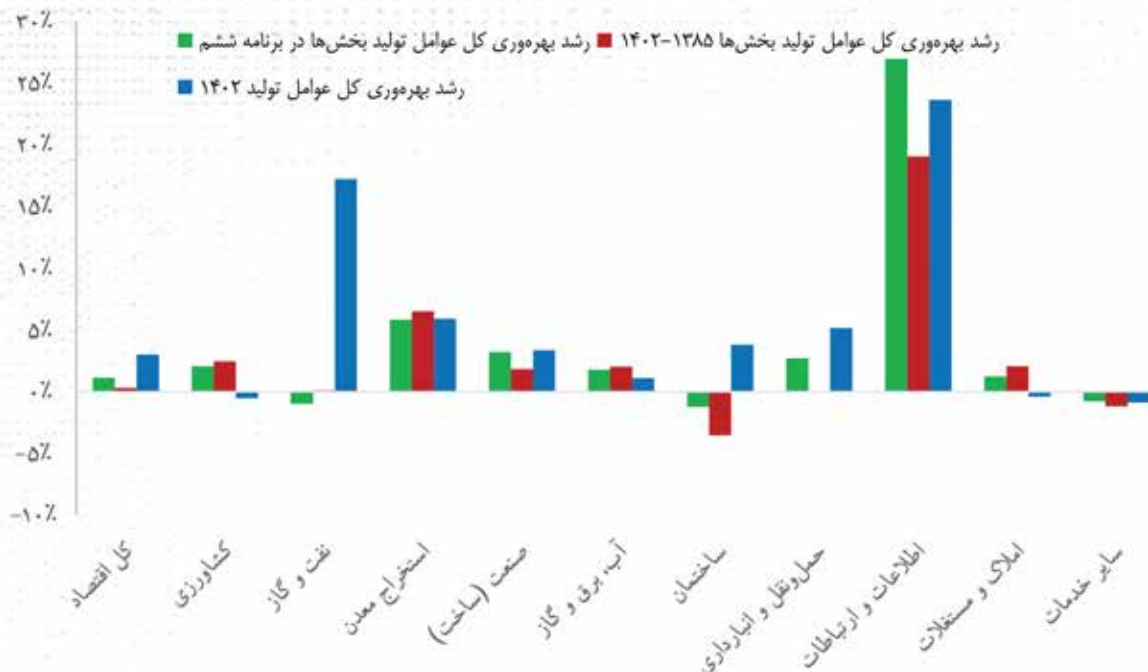
کشورهای منتخب
عضو APO
(۲۰۲۲-۲۰۰۰)

همان‌طور که شکل ۳-۲ نشان می‌دهد، بیشترین میانگین رشد ستانده در بازه مورد بررسی مربوط به کشورهای چین، هند و تایوان است. در اکثر کشورها، بخش اعظم رشد از ناحیه سرمایه غیرفاوا است که نشان‌دهنده نقش عمده انباشت سرمایه در آن‌هاست. صرف‌نظر از ژاپن که به‌دلیل تفاوت‌های ساختار اقتصادی قابلیت مقایسه با ایران را ندارد، پایین‌ترین عملکرد متعلق به کشور ایران است که میانگین رشد بیش از دو دهه آن ۳/۳ درصد است. مهم‌ترین منابع رشد اقتصادی ایران به‌ترتیب سرمایه غیرفاوا و بهره‌وری کل عوامل تولید بوده است. در ادامه به‌تفکیک فعالیت اقتصادی به بررسی شاخص‌های بهره‌وری پرداخته شده است.

۲-۱-۱- بهره‌وری کل عوامل تولید

بهره‌وری کل عوامل تولید که از تقسیم تولید بر میانگین حجمی موزون ورودی‌ها به‌دست می‌آید، بیان‌گر تبیین بخشی از رشد تولید یا رشد اقتصادی است که با انباشت کمی نهاده‌های تولید (سرمایه و منابع انسانی) قابل توضیح نیست. درواقع، شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید و تحولات آن، پیشرفت فناوری و نوآوری، توسعه سرمایه انسانی، تغییر در ترکیب عوامل تولید، اصلاحات ساختاری، کیفیت سیاست‌گذاری و در مجموع، کارایی ترکیب نهاده‌ها را به تصویر می‌کشد. این شاخص یکی از مهم‌ترین نماگرهای نشان‌دهنده رشد بلندمدت و پایدار اقتصاد کشورها است. پایداری، استمرار و فراگیری رشد اقتصادی، منوط به رشد بهره‌وری کل عوامل تولید است. شکل ۲-۴، رشد بهره‌وری کل عوامل تولید را در کل اقتصاد و بخش‌های ده‌گانه در سه دوره زمانی سال ۱۴۰۲ (کوتاه مدت)، برنامه ششم ۱۳۹۶-۱۴۰۲ (میان‌مدت) و سال‌های ۱۳۸۵-۱۴۰۲ (بلندمدت) نشان می‌دهد.

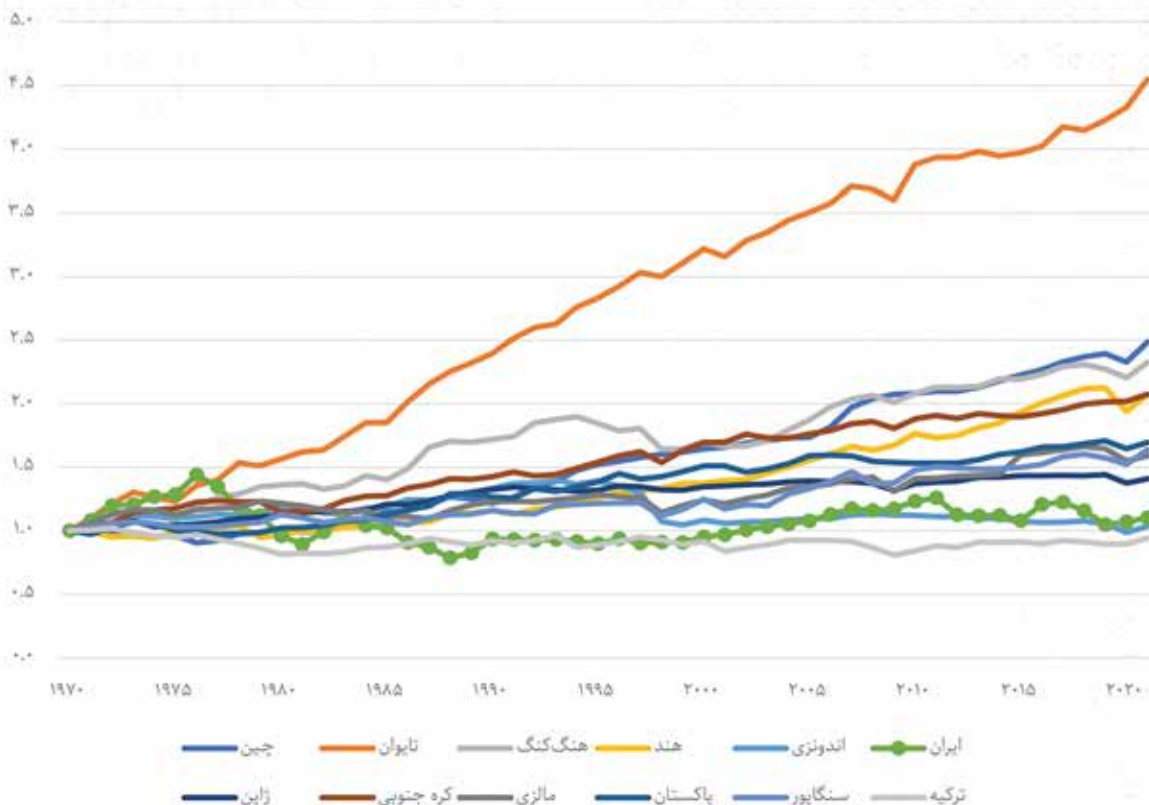

شکل ۴-۲
رشد بهره‌وری
کل عوامل تولید
در کل اقتصاد
و بخش‌های
اقتصادی

رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در کل اقتصاد و بخش‌های نفت و گاز، صنعت (ساخت)، ساختمان و حمل‌ونقل و انبارداری در سال ۱۴۰۲ عملکرد بهتری نسبت به میانگین بازه زمانی میان مدت (۱۳۹۶-۱۴۰۲) و بازه بلندمدت ۱۳۸۵-۱۴۰۲ داشته است. بهترین عملکرد در هر سه زمان مورد بررسی متعلق به بخش اطلاعات و ارتباطات و بدترین عملکرد مربوط به بخش سایر خدمات است که در هر سه زمان بررسی شده دارای رشد منفی است.

شکل ۲-۵ روند تحولات شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید در ۵۳ سال اخیر (نسبت به سال ۱۹۷۰) در ۱۲ کشور منتخب عضو سازمان بهره‌وری آسیایی مقایسه می‌کند.

شکل ۲-۵
روند بهره‌وری
کل عوامل تولید
کشورهای منتخب
۱۹۷۰-۲۰۲۲

همان‌گونه که شکل بالا نشان می‌دهد، تغییرات شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید در بلندمدت در کشورهای منتخب دامنه وسیعی را نشان می‌دهد. در میان کشورهای منتخب، این شاخص برای تایوان در طی نیم قرن ۴/۵ برابر شده است. پس از تایوان، چین و هنگ‌کنگ قرار دارند که شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید آن‌ها طی نیم قرن گذشته به ترتیب ۲/۵ و ۲/۳ برابر شده است. هند و کره جنوبی با بیش از ۲ برابر افزایش در شاخص بهره‌وری کل در این مدت، جزو پنج کشور برتر هستند. در این میان، ضعیف‌ترین عملکرد مربوط به دو کشور ترکیه و اندونزی است که شاخص بهره‌وری آن‌ها در طی نیم قرن به ترتیب ۰/۹ و ۱/۰۵ برابر شده است. ایران در گروه کشورهای میانی طیف قرار دارد و در نیم قرن گذشته شاخص بهره‌وری کل خود را به میزان ۱/۲ برابر نسبت به سال ۱۹۷۰ بهبود داده است. این بدان معناست که میانگین رشد سالانه بهره‌وری کل عوامل تولید ایران ۰/۲ درصد است. تایوان با متوسط رشد سالانه ۲/۹ درصد بیشترین مقدار رشد این شاخص را در این بازه زمانی به خود اختصاص داده است. رتبه دوم و سوم از آن کشورهای چین و هنگ‌کنگ است.

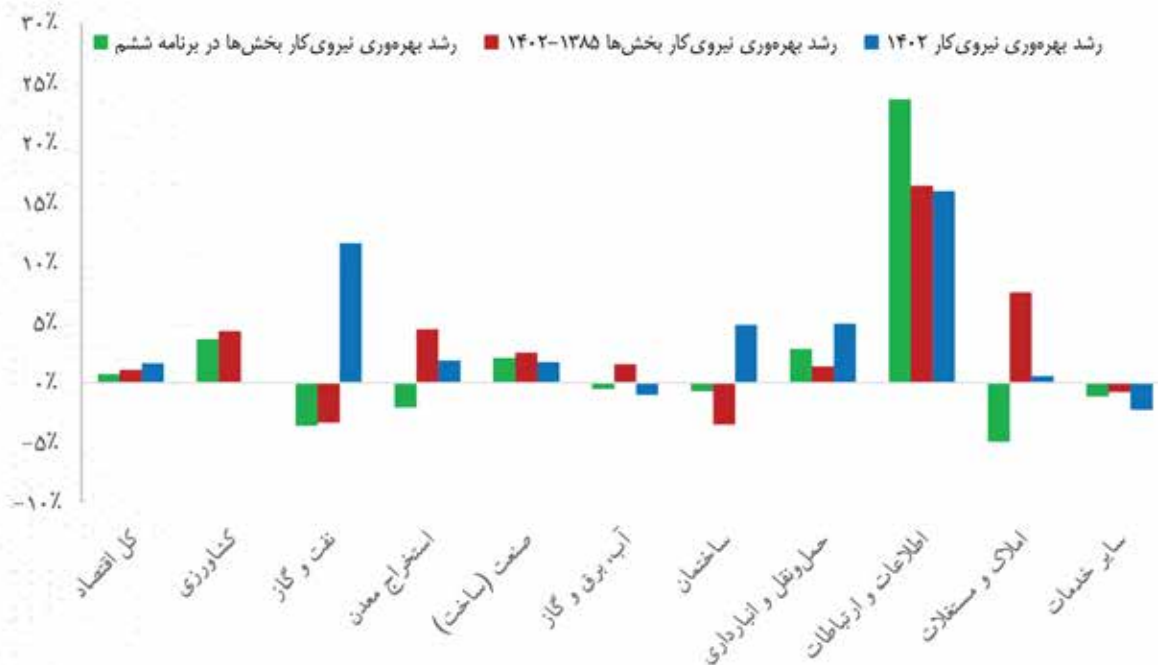

۲-۱-۲ بهره‌وری نیروی کار

بهره‌وری نیروی کار به‌عنوان میزان ارزش افزوده به ازای هر نفر نیروی کار یا به هر ساعت کار تعریف می‌شود. رشد بهره‌وری نیروی کار به سه عامل اصلی افزایش کیفیت نیروی کار، تعمیق سرمایه و بهره‌وری کل عوامل تولید تجزیه می‌شود. افزایش کیفیت نیروی کار نشان می‌دهد نیروی کار به کار گرفته شده، چه میزان ظرفیت تولید و خلق ارزش دارد. تعمیق سرمایه نشان‌دهنده تغییرات نسبت سرمایه به نیروی کار در اقتصاد است. بهره‌وری کل عوامل تولید بیان‌گر افزایش کارایی ترکیب عوامل تولید است.

۱-۲-۱-۲ روند بهره‌وری نیروی کار

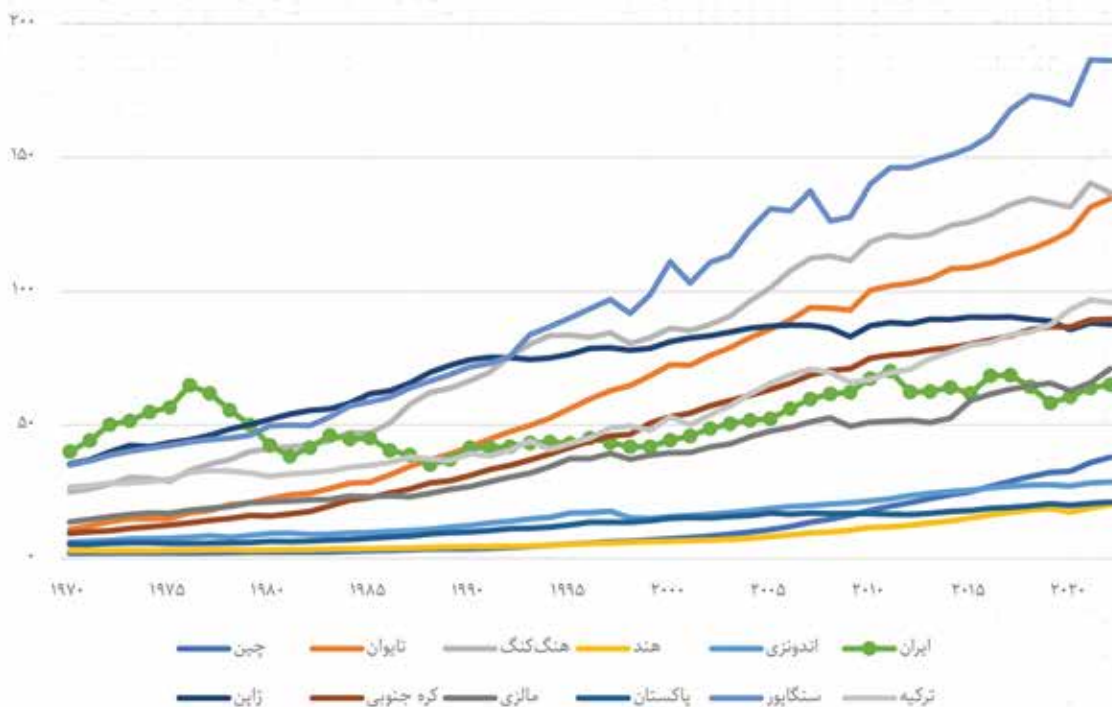
شکل ۲-۶، وضعیت رشد بهره‌وری نیروی کار را در سال ۱۴۰۲، بازه‌های زمانی ۱۳۹۶-۱۴۰۲ و ۱۳۸۵-۱۴۰۲، در کل اقتصاد و نیز به تفکیک بخش‌های اقتصادی به تصویر می‌کشد.

بخش اطلاعات و ارتباطات در سال ۱۴۰۲، بیشترین رشد بهره‌وری نیروی کار را در میان تمام بخش‌ها و زمان‌های مورد بررسی، تجربه کرده است. همانند شاخص رشد بهره‌وری کل عوامل تولید، در شاخص رشد بهره‌وری نیروی کار نیز ضعیف‌ترین عملکرد متعلق به بخش سایر خدمات است که در هر سه زمان دارای رشد منفی بوده است.

شکل ۲-۷ سطح بهره‌وری نیروی کار بر حسب برابری قدرت خرید سال ۲۰۱۷ را در نیم قرن برای ۱۲ کشور منتخب عضو سازمان بهره‌وری آسیایی نشان می‌دهد.

شکل ۲-۶
رشد بهره‌وری
نیروی کار در
کل اقتصاد
و بخش‌های
اقتصادی

شکل ۲-۷- روند سطح بهره‌وری نیروی کار در کشورهای منتخب

کشور سنگاپور با سطح بهره‌وری نیروی کار بیش از ۱۸۶ هزار دلار به ازای هر شاغل در سال ۲۰۲۲، در میان کشورهای منتخب صدرنشین است. پس از سنگاپور، هنگ‌کنگ و تایوان به ترتیب با ۱۳۶ و ۱۳۵ هزار دلار در رتبه دوم و سوم قرار دارند. سطح بهره‌وری نیروی کار ایران برابر ۶۵ هزار دلار به ازای هر نفر است که رتبه هفتم را در میان ۱۲ کشور منتخب به خود اختصاص داده است.

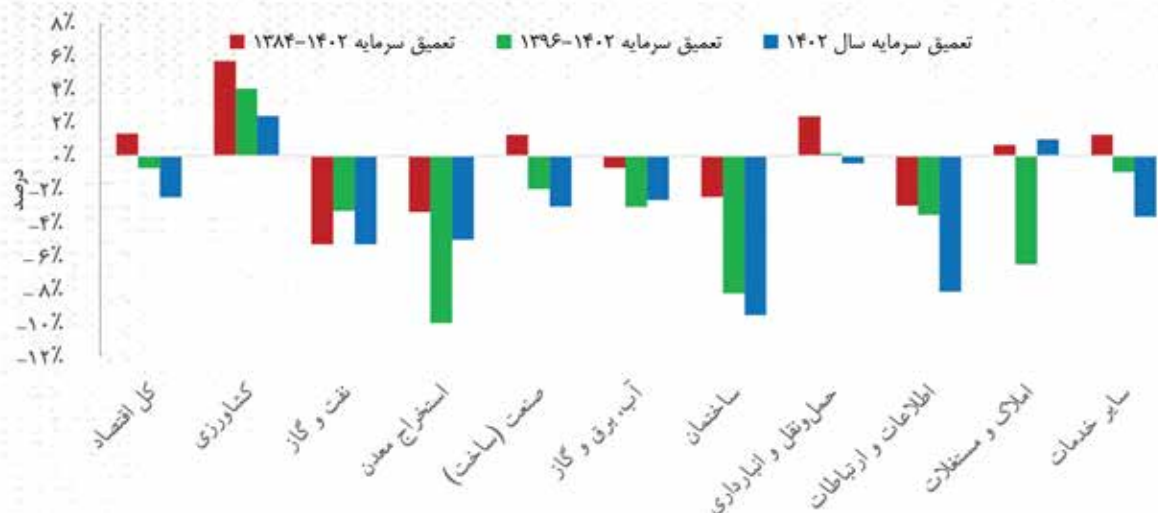
۲-۱-۲- تعمیق سرمایه

سرمایه از طریق افزایش بهره‌وری نیروی کار به ارتقای سطح تولید منجر می‌شود. تعمیق سرمایه به معنای افزایش سرمایه‌گذاری‌ها برای ارتقای تجهیز نیروی کار به فناوری‌های سخت و نرم مورد نیاز است. منظور از تعمیق سرمایه، قرار دادن ابزارهای تولید بهتر در اختیار نیروی کار است. تجارب بین‌المللی نشان می‌دهد تعمیق سرمایه در طول زمان نقش چشمگیری در افزایش بهره‌وری نیروی کار داشته است؛ به طوری که بخش قابل توجهی از رشد اقتصادی کشورها مرهون انباشت و تعمیق سرمایه در اقتصاد بوده است.

شکل ۲-۸، وضعیت تعمیق سرمایه را در کل اقتصاد و هر یک از بخش‌های اقتصادی در سال ۱۴۰۲، سال‌های برنامه ششم و بلندمدت (۱۳۸۴-۱۴۰۲) نشان می‌دهد.

شکل ۲-۸
تعمیق سرمایه
کل اقتصاد
و بخش‌های
اقتصادی

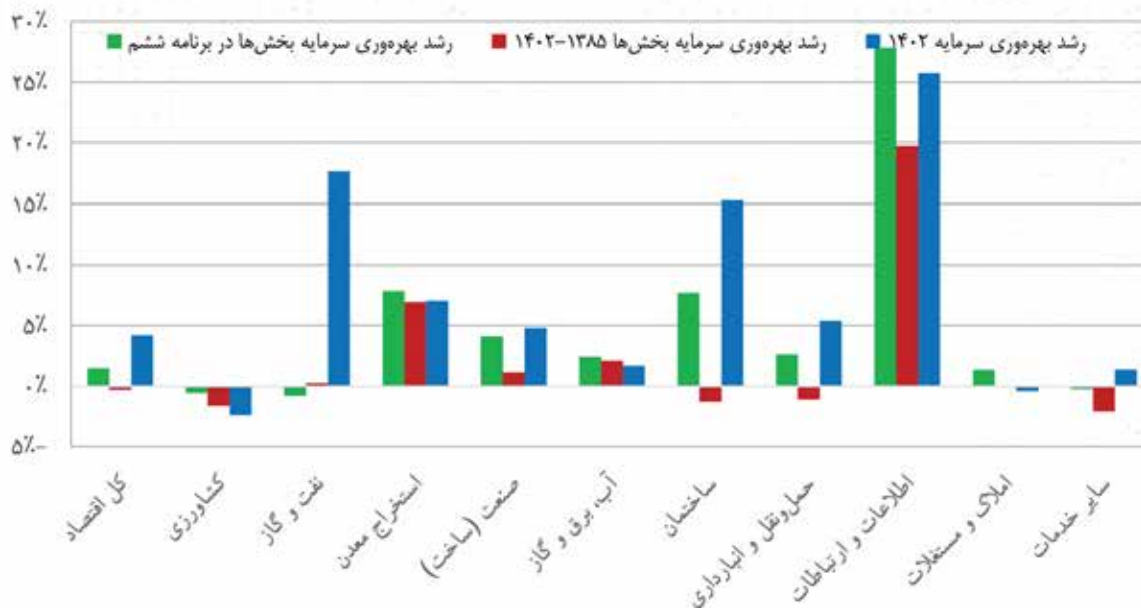
در یک نگاه کلی، وضعیت نامساعد تعمیق سرمایه در بخش بزرگی از اقتصاد و نهایتاً کل اقتصاد مشاهده می‌شود. کل اقتصاد تنها در بلندمدت رشد مثبت اندکی در تعمیق سرمایه تجربه کرده و رشد آن در سال ۱۴۰۲ و سال‌های برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۲) منفی است. به استثنای بخش کشاورزی که در هر سه زمان مورد بررسی رشد مثبت در تعمیق سرمایه داشته است، در سایر بخش‌ها عموماً شاهد رشد منفی تعمیق سرمایه هستیم.

۳-۱-۲ بهره‌وری سرمایه

نسبت ارزش افزوده به ارزش دارایی‌های ثابت بهره‌وری سرمایه تعریف می‌شود و نشان‌دهنده آن است که به ازای هر واحد سرمایه ثابت چه میزان ارزش افزوده ایجاد شده است.

۱-۳-۱-۲ روند بهره‌وری سرمایه

شکل ۲-۹، با به تصویر کشیدن رشد بهره‌وری سرمایه، وضعیت این شاخص را در کل اقتصاد و بخش‌های آن در بازه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت نمایش می‌دهد.

شکل ۲-۹- رشد بهره‌وری سرمایه در کل اقتصاد و بخش‌های اقتصادی

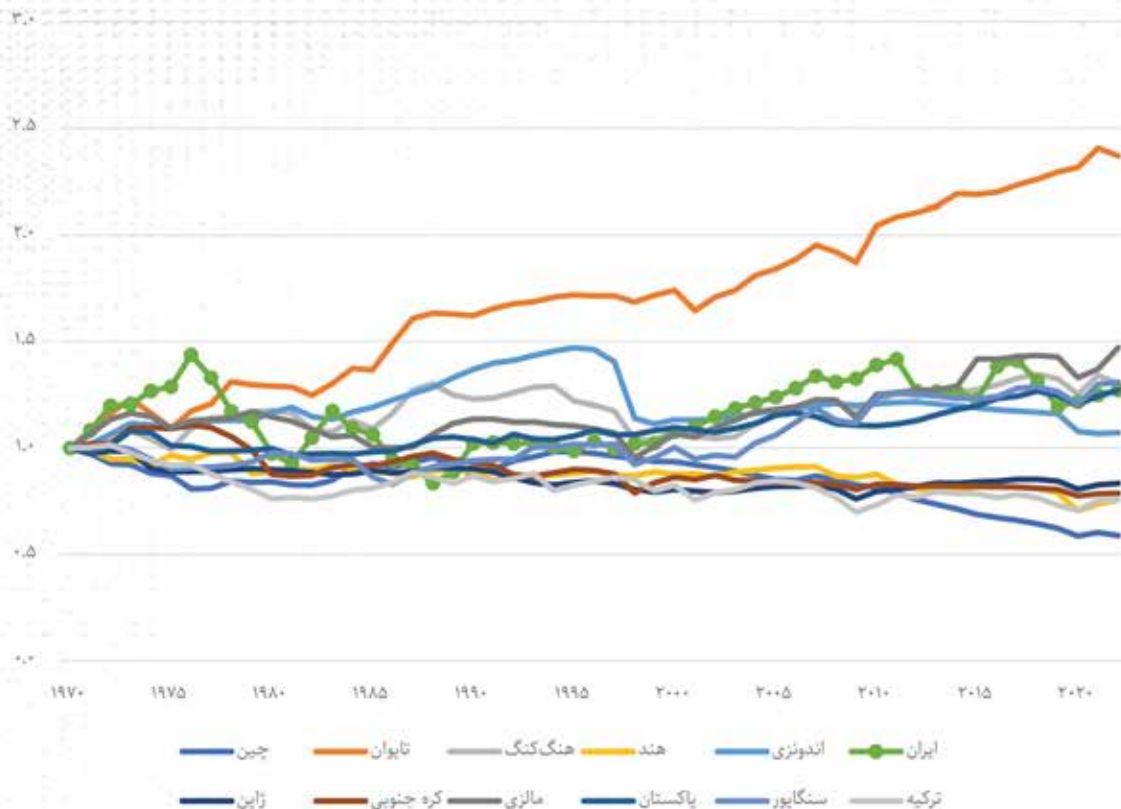
همان‌طور که مشاهده می‌شود، رشد بهره‌وری سرمایه در کل اقتصاد در سال ۱۴۰۲ نسبت به سال‌های برنامه ششم توسعه (۱۳۹۶-۱۴۰۱) و میانگین بازه ۱۳۸۵-۱۴۰۱ به میزان قابل توجهی بهبود داشته است. در سطح بخش نیز این امر در بخش‌های نفت و گاز، صنعت (ساخت)، ساختمان و حمل‌ونقل و انبارداری برقرار است. نکته قابل توجه آن است که بهترین و بدترین رشد بهره‌وری سرمایه، به ترتیب متعلق به بخش‌های اطلاعات و ارتباطات و کشاورزی است. به‌نحوی که بخش اطلاعات و ارتباطات با حفظ حداقل رشد حدود ۱۹ درصد در هر سه زمان مورد بررسی در میان سایر بخش‌ها پیش‌تاز بوده و بخش کشاورزی در هر سه زمان با رشد منفی بهره‌وری سرمایه مواجه بوده است.

شکل ۲-۱۰ روند تحولات شاخص بهره‌وری سرمایه را در بازه ۱۹۷۰-۲۰۲۲ در ۱۲ کشور منتخب عضو سازمان بهره‌وری آسیایی مقایسه می‌کند.

شکل ۲-۱۰-۱

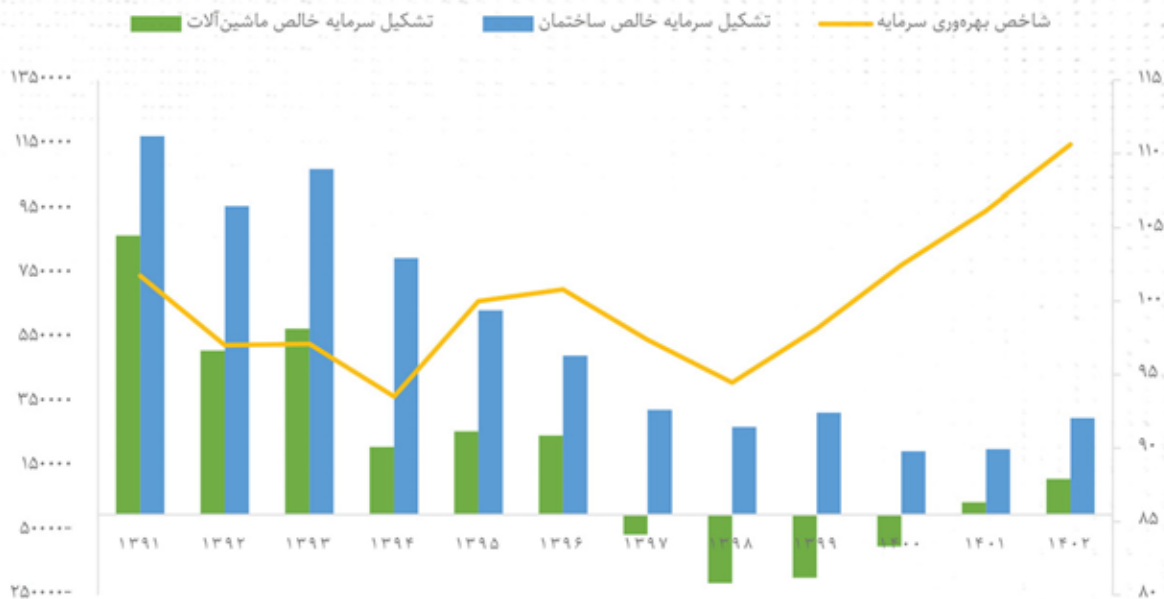
رشد بهره‌وری
سرمایه در
کل اقتصاد
و بخش‌های
اقتصادی

مطابق شکل بالا، بیشترین مقدار شاخص بهره‌وری سرمایه به کشور تایوان اختصاص دارد. رتبه دوم و سوم مربوط به کشورهای مالزی و سنگاپور است. متوسط رشد سالانه بهره‌وری سرمایه ایران در بازه مورد بررسی، ۰/۵ درصد است.

۲-۳-۱-۲-۲ تشکیل سرمایه

سرمایه‌گذاری یکی از مؤلفه‌های اصلی در رشد اقتصادی کشورهاست. افزایش سرمایه‌گذاری سبب انتقال فناوری، تقویت صادرات و بهبود رقابت‌پذیری می‌شود. سرمایه‌گذاری و بهره‌وری اثرات متقابلی بر یکدیگر داشته و رشد بهره‌وری در بلندمدت بدون سرمایه‌گذاری محقق نخواهد شد. در واقع رشد متوازن و هماهنگ این دو عامل لازمه رشد پایدار تولید است. موجودی سرمایه هر دوره به موجودی سرمایه دوره قبل، تشکیل سرمایه و استهلاک همان دوره بستگی دارد. تشکیل سرمایه به معنای انباشت خالص کالاهای سرمایه‌ای، یک معیار کلیدی برای سلامت اقتصادی یک کشور است. شواهد نشان می‌دهد که در دهه ۱۳۹۰ تشکیل سرمایه در ایران کاهش معناداری یافته است. شکل ۲-۱۱، روند شاخص بهره‌وری سرمایه و تشکیل سرمایه خالص ماشین‌آلات و ساختمان را در بازه ۱۳۹۱-۱۴۰۲ نشان می‌دهد.

شکل ۱۱-۲

شاخص بهره‌وری
سرمایه و تشکیل
سرمایه خالص
ماشین‌آلات و
ساختمان

بررسی ساختار تشکیل سرمایه و رشد آن در سطح کلان اقتصاد ایران نشان می‌دهد که سطح سرمایه‌گذاری از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰، به جز سال ۱۳۹۹، روندی نزولی دارد. سرمایه‌گذاری خالص سال ۱۴۰۲ حدود یک پنجم سرمایه‌گذاری خالص سال ۱۳۹۱ است.

همان‌طور که شکل نشان می‌دهد، تشکیل سرمایه خالص ساختمان در تمام سال‌های مورد بررسی مثبت بوده اما با یک روند نوسانی نزولی شروع به کاهش کرده است؛ به‌نحوی که بیشترین میزان تشکیل سرمایه خالص ساختمان مربوط به سال ۱۳۹۱ است. تشکیل سرمایه خالص ماشین‌آلات همواره وضعیت نامساعدتری از ساختمان داشته‌است. از سال ۱۳۹۷ تا سال ۱۴۰۰ روند تشکیل سرمایه خالص ماشین‌آلات همواره منفی بوده است. این بدان معناست که نه تنها سرمایه‌گذاری جدیدی در ماشین‌آلات رخ نداده بلکه دارایی‌های موجود نیز مستهلک شده و استهلاک آن‌ها جبران نشده است. در سال‌های ۱۴۰۱ و ۱۴۰۲، تشکیل سرمایه خالص ماشین‌آلات بهبود ملامی را تجربه کرده و مثبت شده است.

دلایل عمده کاهش تشکیل سرمایه را می‌توان به سه مقوله سودآوری سرمایه‌گذاری، ریسک سرمایه‌گذاری و امنیت سرمایه‌گذاری نسبت داد. سودآوری سرمایه‌گذاری به متغیرهای مختلف مانند رشد اقتصادی، نرخ‌های سود بانکی، نرخ‌های مالیات و قیمت عوامل تولید بستگی دارد که بر سودآوری طرح‌های سرمایه‌گذاری اثر می‌گذارند. سودآوری بالای فعالیت‌های موازی موجب سرمایه‌گذاری در بازارهای غیرمولد و خروج سرمایه از فعالیت‌های اقتصادی می‌شود. از سوی دیگر، امنیت سرمایه‌گذاری دربرگیرنده ابعاد مختلفی شامل ثبات سیاسی، ثبات اقتصادی، محیط کسب‌وکار، شفافیت و آزادی اقتصادی، نظام حقوقی حمایت‌کننده از حقوق مالکیت و ثبات اقتصاد کلان است. مرکز پژوهش‌های مجلس سال ۱۴۰۲، عملکرد نامناسب دولت، تعریف و تضمین حقوق مالکیت و بحران در ثبات اقتصاد کلان را مهمترین عوامل مؤثر در انگیزه‌های سرمایه‌گذاری دانسته است. تحریم‌های اقتصادی و شوک ناشی از بیماری کرونا، فضای نامناسب کسب‌وکار، سیاست‌های

متغیر و بی‌ثبات اقتصادی و افزایش دخالت‌های تصدی‌گرایانه دولت سبب کاهش سرمایه‌گذاری شده است.

۲-۲- وضعیت عوامل موثر بر بهره‌وری

۲-۱- متغیرهای ساختاری موثر بر بهره‌وری

بهره‌وری کل عوامل تولید یکی از مؤلفه‌های اساسی تحلیل اقتصادی و سیاست‌گذاری است که نشان‌دهنده کارایی ترکیب ورودی‌هایی مانند نیروی کار و سرمایه در فرآیند تولید است. عوامل متعددی بر تغییرات بهره‌وری اثر می‌گذارند. این عوامل با توجه به مدل مفهومی بهره‌وری تشریح شده در فصل اول، شناسایی شده و در این بخش شرحی از روندهای فعلی این عوامل، در کشور ارائه خواهد شد.

بهبود بهره‌وری کل عوامل تولید وضعیت نوآوری، پیشرفت تکنولوژیکی، کارایی نهادی و تخصیص بهینه منابع را به تصویر می‌کشد که پایه‌های رشد اقتصادی پایدار را شکل می‌دهند. اهمیت آن در این است که تغییرات در تولید را توضیح می‌دهد که نمی‌توان آنها را صرفاً با افزایش نیروی کار یا سرمایه توجیه کرد.

هشت متغیر ساختاری نوآوری، آموزش، سلامت، زیرساخت‌ها، کیفیت نهادها، کارایی بازارهای مالی، کار و کالا به‌عنوان محرک‌های رشد بهره‌وری در این بخش معرفی شده است. هر یک از عوامل نامبرده با اثرگذاری بر کسب‌وکارها و فعالان اقتصادی می‌توانند با جهت‌دهی به آنها و ایجاد ظرفیت‌های مناسب، زمینه رشد بهره‌وری را فراهم آورند. برای هر کدام از این عوامل، شاخص‌هایی انتخاب شده و با استفاده از تحلیل‌های آماری (تحلیل عاملی و مؤلفه‌های اصلی)، شاخص ترکیبی برای آنها ساخته شده است. شاخص‌های نامبرده از مجموعه داده‌های موسسات معتبر جهانی همچون بانک جهانی، صندوق بین‌المللی پول و موسسه فریزر استخراج شدند. دوره مورد بررسی از سال ۱۳۷۱ تا سال ۱۴۰۲ و بازه‌های زمانی مورد بررسی به صورت سالانه است.

نظام نوآوری و دانش از چند طریق می‌توانند بر رشد بهره‌وری کل عوامل تولید اثر بگذارند. خلق دانش با تولید تکنولوژی‌های جدید، راه‌های جدید تولید محصولات و تولید محصولات جدید با ارزش افزوده بالا منجر به بهبود بهره‌وری می‌شود. انتقال دانش جدید از مناطق و کشورهای پیشرفته به درحال توسعه می‌تواند منجر به بهبود بهره‌وری شود. همچنین توانایی جذب دانش توسط این کشورها بر بهره‌وری کل عوامل تولید اثرگذار خواهد بود.

آموزش عامل بسیار مهمی برای تعیین بهره‌وری است. زیرا نیروی کار آموزش دیده و سالم بسیار بهتر می‌تواند دانش جدید را ایجاد یا کسب کند و به‌کارگیرد. سلامت، مانند آموزش، یکی از عناصر اصلی سرمایه انسانی است. نیروی کاری که از سلامت بیشتری برخوردار است، بهره‌ورتر است و منجر به افزایش تولید و کارایی اقتصادی می‌شود. آموزش و سلامت عوامل غیرسنتی مهمی هستند که بر بهره‌وری کل عوامل تولید تأثیر می‌گذارند. این بررسی به تأثیر آموزش و سلامت و بر بهره‌وری کل عوامل تولید با تحلیل چارچوب‌های نظری و مطالعات تجربی مختلف می‌پردازد.

زیرساخت‌ها نقش مهمی در تعیین بهره‌وری کل عوامل تولید (TFP) ایفا می‌کنند که معیاری برای سنجش میزان کارایی استفاده از نیروی کار و سرمایه در فرآیند تولید است. زیرساخت‌های حمل‌ونقل، خدمات عمومی (انرژی و آب) و ارتباطات از اجزای اساسی هستند که با کاهش هزینه‌های مبادله، بهبود دسترسی به بازارها و افزایش اتصال، بر بهره‌وری کل عوامل تولید تأثیر می‌گذارند.

نهادها که شامل چارچوب‌های حقوقی، ساختارهای حکمرانی، حقوق مالکیت و ثبات سیاسی هستند، نقش مهمی در

شکل‌دهی به عملکرد اقتصادی و بهره‌وری کل عوامل تولید (TFP) دارند. بهره‌وری کل عوامل تولید معیاری برای سنجش کارایی ترکیب عوامل تولید در فرآیند تولید است و نهادها به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم بر این کارایی تأثیر می‌گذارند. نهادهای قوی با ایجاد محیطی پایدار برای فعالیتهای اقتصادی، کاهش عدم قطعیت‌ها، اجرای قراردادهای و حفاظت از حقوق مالکیت، باعث افزایش بهره‌وری و رشد اقتصادی می‌شوند.

کارایی بازار یکی از مفاهیم کلیدی در علم اقتصاد است که به چگونگی تخصیص منابع و تعیین قیمت‌ها بر اساس اطلاعات موجود اشاره دارد. کارایی بازار نیروی کار به نحوه تطبیق دستمزدها و سطح اشتغال با عرضه و تقاضای نیروی کار اشاره دارد. طبق مدل‌های کلاسیک، بازارهای کارا زمانی به وجود می‌آیند که دستمزدها به گونه‌ای تنظیم شوند که عرضه و تقاضا را برابر کنند. اما در دنیای واقعی، اصطکاک‌هایی مانند سفتی دستمزدها و مشکلات جستجوی شغل باعث می‌شود کارایی کامل تحقق نیابد. کارایی بازار محصول به چگونگی تعامل عرضه و تقاضا برای تعیین قیمت‌ها و تخصیص منابع اشاره دارد. طبق نظریه‌های اقتصادی کلاسیک، بازارهای رقابتی به سمت کارایی تمایل دارند و قیمت‌ها باید ترجیحات مصرف‌کنندگان را منعکس کنند و تولیدکنندگان نیز باید هزینه‌ها را به حداقل برسانند. همچنین کارایی بازارهای مالی منجر به بهبود شفافیت قیمت‌ها، کارایی تأمین مالی و گردش بهینه و چوه نقد در اقتصاد می‌شود.

۲-۲-۲- وضعیت متغیرهای ساختاری موثر بر بهره‌وری

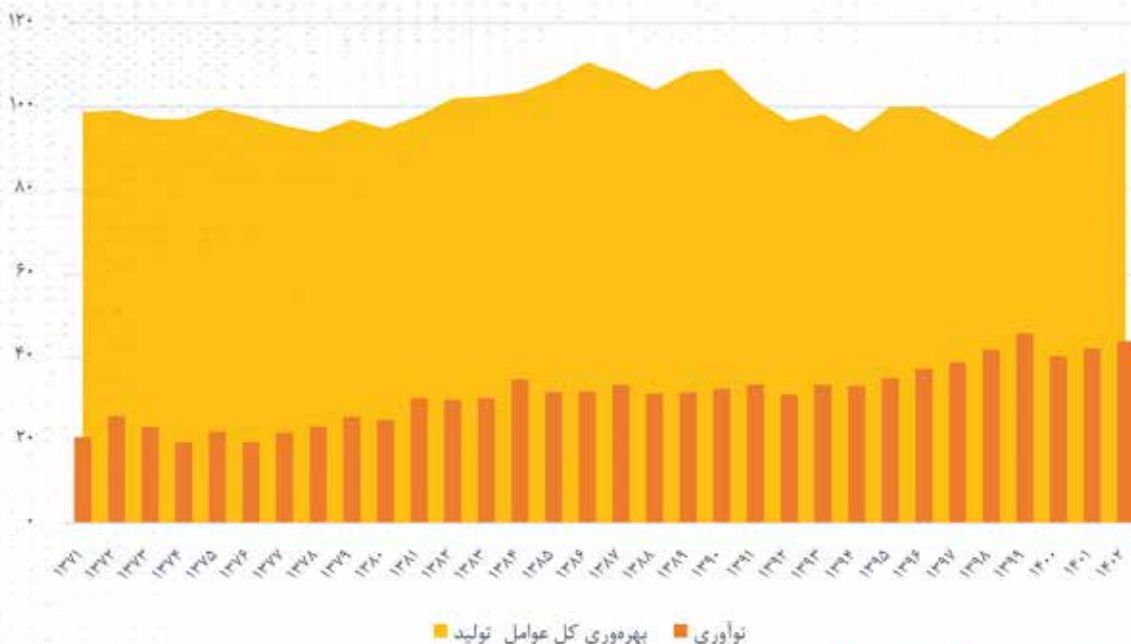
ارتباط میان بهره‌وری کل عوامل تولید و هر یک از شاخص‌های عوامل موثر بر آن در دوره ۱۳۷۱ تا ۱۴۰۲ در ایران بررسی می‌شود.

۲-۲-۲-۱- بهره‌وری و نوآوری

در اوایل دهه ۱۳۷۰، بهره‌وری کل عوامل تولید در محدوده ۱۰۰ و شاخص نوآوری در حوالی ۲۰ واحد قرار گرفته است. در بازه ۱۳۷۴ تا ۱۳۷۶ هر دو متغیر افت کوتاهی تجربه می‌کنند؛ سپس دوباره رو به رشد می‌روند، اما دقیقاً هم‌زمان حرکت نمی‌کنند. نوآوری حوالی اوایل دهه ۱۳۸۰ به محدوده ۳۰ واحد جهش می‌کند؛ حدود سه سال بعد TFP نیز روند صعودی خود را آغاز می‌کند و در ۱۳۸۵-۱۳۸۶ به اوج ۱۱۰٫۶ می‌رسد. رکود ۱۳۸۷-۱۳۸۸ هر دو شاخص را پایین می‌آورد، ولی نوآوری سریع‌تر بهبود می‌یابد؛ از ۱۳۹۴ به بعد صعود پیوسته آن تا میانه دهه ۱۴۰۰ (رسیدن به میانه ۴۰ واحد) دیده می‌شود و اندکی با تأخیر، TFP نیز پس از ۱۳۹۸ دوباره تقویت می‌شود. به‌طور بصری، نوآوری اثر مثبتی با وقفه زمانی بر بهره‌وری دارد، هرچند در افت هم‌زمان ۱۳۹۱-۱۳۹۲ نیز هر دو پایین می‌آیند.

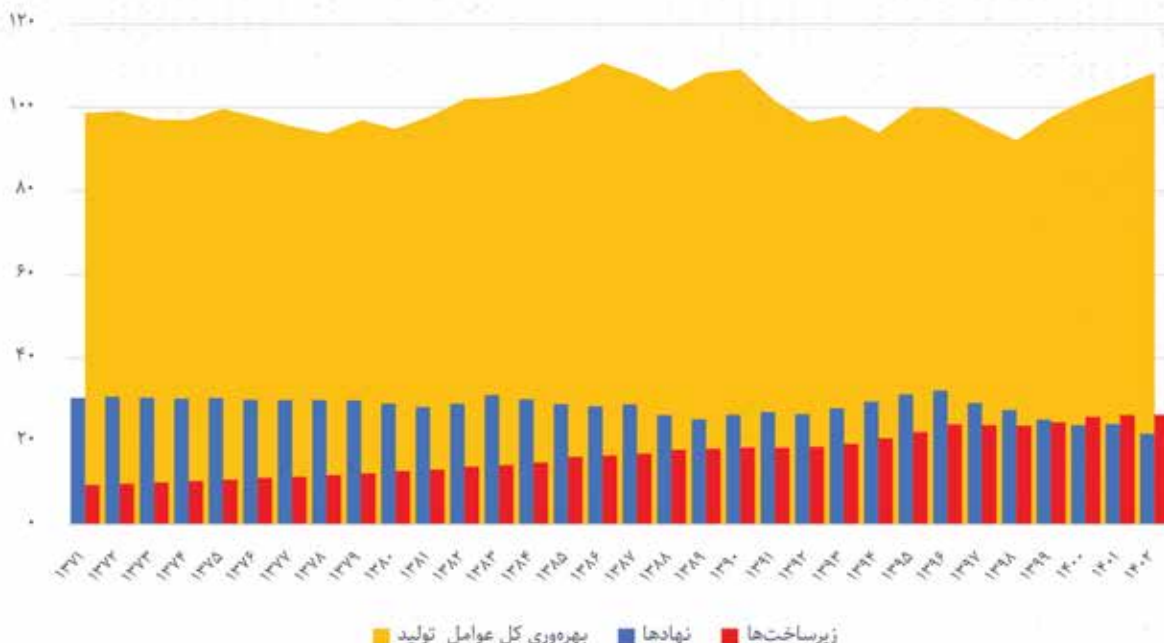

شکل ۲-۱۲
بهره‌وری و نوآوری

۲-۲-۲-۲ بهره‌وری و آموزش و بهداشت

متغیر آموزش نمایه‌ای بسیار باثبات نشان می‌دهد: به جز جهش تک‌سال ۱۳۷۲ و افت گذرای ۱۳۸۱، میله‌ها در محدوده ۴۰ واحد قرار دارند و به تدریج رو به بالا می‌روند. شاخص بهداشت پویاتر است و از اواسط ۴۰ واحد به بالای ۵۵ در انتهای دوره می‌رسد. دو مقطع برجسته‌اند: ۱۳۸۴-۱۳۸۷ که جهشی در بهداشت با صعود TFP هم‌زمان است، و ۱۳۹۲-۱۳۹۶ که هر دو تضعیف می‌شوند و سپس دوباره رشد می‌کنند. بهبود بهداشت از نظر زمانی و دامنه، هماهنگی نزدیک‌تری با نوسانات بهره‌وری دارد؛ در حالی که آموزش نقش «کف پایدار» را ایفا می‌کند و شتاب کوتاه‌مدت به TFP نمی‌دهد.

شکل ۲-۳
بهره‌وری
و آموزش
و بهداشت

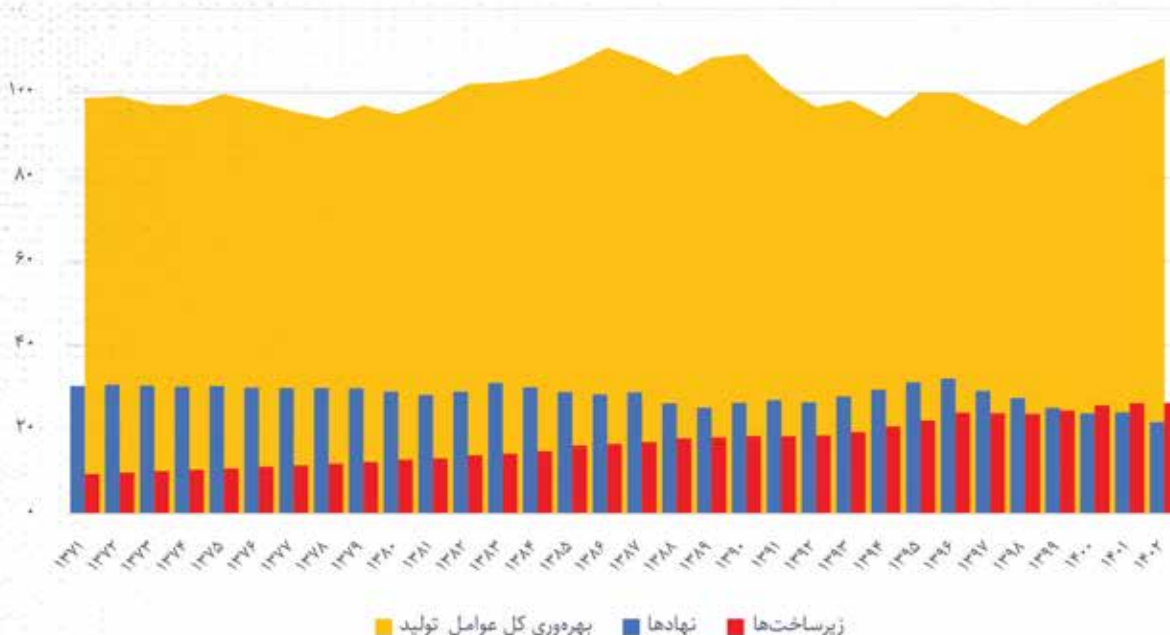
۲-۲-۳- بهره‌وری زیرساخت‌ها و نهادها

شاخص زیرساخت، دوره را با ارقام تک‌رقمی آغاز می‌کند و تا میانه دهه ۱۳۸۰ آرام بالا می‌رود؛ همان سال‌هایی که TFP روند صعودی دارد. از ۱۳۸۷ به بعد دو سری واگرایی تندی نشان می‌دهند: شاخص زیرساخت مدام افزایش یافته و تا اواخر دهه ۱۳۹۰ به میانه ۲۰ واحد می‌رسد، در حالی که TFP ابتدا سقوط می‌کند (۱۳۸۸-۱۳۹۲) و سپس فقط بخشی از آن افت را جبران می‌کند. شیب مخالف دو نمودار در ۱۳۹۰-۱۳۹۳ بسیار چشمگیر است: با شتاب‌گیری شاخص زیرساخت، TFP به عمیق‌ترین دره خود می‌رسد. حتی در ۱۴۰۰-۱۴۰۲ که TFP دوباره بالا می‌رود، سطح رشد بهره‌وری نسبت به شاخص زیرساخت همچنان محدود است. نمودار، رابطه معکوس نیرومندی را در نوسانات میان‌مدت القا می‌کند.

شاخص نهادی در دهه ۱۳۷۰ تقریباً ثابت یا کمی نزولی است، حول ۱۳۸۳ جهش کوتاهی دارد و سپس تا ۱۴۰۲ تقریباً پیوسته به ۲۲ واحد کاهش می‌یابد. در مقابل، TFP زمانی تقویت می‌شود که نهادها دست‌کم پائبات بوده‌اند (اوایل دهه ۱۳۸۰) و در دوره‌ای که افت نهادی تندتر است (۱۳۹۰-۱۳۹۴) تضعیف می‌شود. از ۱۳۹۸ به بعد دو سری از هم جدا می‌شوند: TFP بالا می‌رود ولی کیفیت نهادی همچنان می‌افتد؛ نشان می‌دهد محرک‌های بهره‌وری در این سال‌ها خارج از متغیر حکمرانی سنجیده شده بوده‌اند. با این حال، سیر بلندمدت نزولی نهادها با کاهش قله‌های متوالی TFP همسو است.

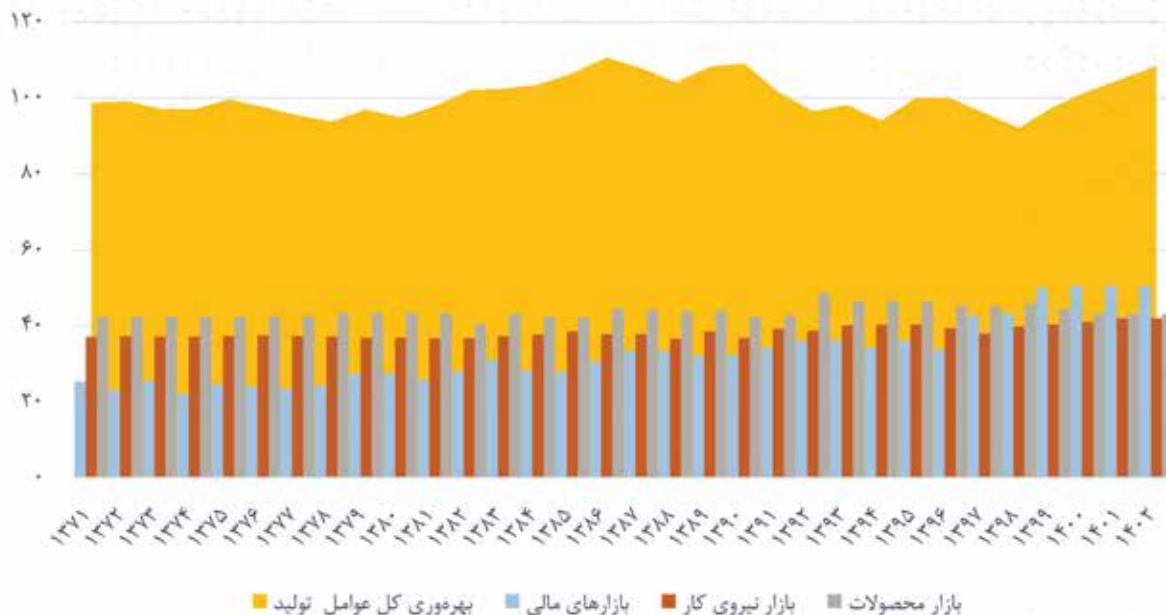

شکل ۲-۱۴
بهره‌وری
و زیرساخت‌ها
و نهادها

۲-۲-۴- بهره‌وری و کارایی بازارهای مالی، کار و کالا

کارایی بازار مالی پرنوسان‌ترین متغیر است: در اواخر دهه ۱۳۷۰ افت می‌کند، تا ۱۳۸۳ به حدود ۳۰ واحد می‌رسد، در بحران جهانی متوقف می‌شود و از ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۲ تقریباً دو برابر می‌شود. کارایی بازار کار جهشی ناگهانی دارد. از نزدیک صفر در ۱۳۷۱ به بالای ۳۰ در ۱۳۷۲ و سپس تا پایان دوره به تدریج به حدود ۴۰ می‌رسد. شاخص کارایی بازار کالا پایدارترین است؛ از ۴۲ به حدود ۴۶ حرکت می‌کند و فقط در ۱۳۹۲ به اوج نزدیک ۴۹ می‌رسد. اوج بزرگ TFP در میانه دهه ۱۳۸۰ هم‌زمان با حرکت نسبتاً ملایم همه بازارهاست، در حالی که جهش دهه ۱۴۰۰ با رونق کارایی بازارهای مالی و رشد ثانوی بازار کار همخوانی دارد. بنابراین به نظر می‌رسد در دوره اخیر، تعمیق مالی همراه با بهبود کارایی بازار کار محرکه اصلی رشد بهره‌وری بوده است، در حالی که پیش‌تر این شاخص‌ها نقش کمتری داشته‌اند.

شکل ۲-۱۵
بهره‌وری و کارایی
بازارها

۲-۳- جمع‌بندی

برای بررسی روابط علی میان متغیرهای درون‌زای مدل، از آزمون علیت گرنجر مبتنی بر آزمون والد استفاده شد. نتایج به‌دست‌آمده نشان داد که ساختار اقتصاد ایران به‌صورت درون‌زایی و نظام‌مند تحت تأثیر تعامل متقابل بین متغیرهای بنیادین مانند آموزش، نوآوری، زیرساخت‌ها، نهادها و بازارها قرار دارد. بنابراین، اتخاذ سیاست‌های توسعه‌ای در هر یک از این حوزه‌ها می‌تواند آثار گسترده‌ای بر بهره‌وری کل اقتصاد داشته باشد. یافته‌های حاصل از تجزیه واریانس خطای پیش‌بینی تأکید می‌کنند که بیشترین نوسانات پیش‌بینی‌ناپذیر بهره‌وری کل عوامل تولید، علاوه بر پویایی‌های درونی خود این متغیر، ناشی از شوک‌های سلامت، نهادی، زیرساختی و نوآورانه هستند. این نتایج اهمیت سیاست‌گذاری‌های مؤثر در حوزه‌های سلامت عمومی، اصلاحات نهادی، سرمایه‌گذاری زیرساختی و حمایت از نوآوری را در جهت کاهش بی‌ثباتی بهره‌وری و ارتقای رشد بلندمدت اقتصادی تأیید می‌کنند.

۲-۳- وضعیت اتلاف

هر فعالیت یا عاملی که منابع مصرف می‌کند، اما ارزش جدیدی ایجاد نمی‌کند، اتلاف نام دارد. به بیان دیگر اتلاف به‌معنای استفاده ناکارآمد از منابع نظیر زمان، مواد، انرژی، نیروی انسانی و ... است. کاهش اتلاف به افزایش بهره‌وری منجر می‌شود. زیرا منابعی که می‌توانستند برای تولید بیشتر به‌کار روند، هدر رفته و از آن استفاده نمی‌شود.

۲-۳-۱- اتلاف در بخش انرژی

اتلاف انرژی یکی از محورهای مهم برای ارزیابی کارایی در بخش‌های مختلف اقتصادی است. ایران به عنوان یکی از بزرگترین

دارندگان ذخایر نفت و گاز جهان، نقش قابل توجهی در بازار انرژی منطقه‌ای و جهانی دارد. با این حال، ناکارآمدی ساختاری در زنجیره تولید، انتقال توزیع و مصرف انرژی، موجب اتلاف منابع، فشار بودجه‌ای و از دست رفتن فرصت‌های اقتصادی و زیست‌محیطی شده است. در این قسمت با تحلیل داده‌های رسمی از ترازنامه هیدروکربوری کشور و با رویکرد تحلیلی وضعیت اتلاف انرژی بررسی می‌شود.

بر اساس داده‌های سال ۱۴۰۰، کل تولید انرژی ایران معادل ۳۱۱۰ میلیون بشکه نفت خام بوده است. ترکیب منابع به صورت زیر بوده است:

منبع انرژی	میزان تولید (میلیون بشکه)	سهم از کل (درصد)
گاز طبیعی غنی	۲۳۱۰	۷۴
نفت خام	۷۷۰	۲۵
سایر منابع	۳۰	۱

از این مقدار ۲۹۳۰ میلیون بشکه برای تامین انرژی اولیه تخصیص یافت. این ارقام حاکی از وابستگی شدید کشور به گاز طبیعی در تامین انرژی هستند که ریسک‌پذیری در برابر تغییرات تقاضا، فشارهای زیست‌محیطی و محدودیت‌های زیرساختی را افزایش می‌دهد. در حدود ۱۵۶۰ میلیون بشکه انرژی نهایی در اختیار مصرف‌کنندگان قرار گرفته است که ۶۳ درصد از انرژی اولیه را شامل می‌شود. آمار حاکی از آن است که در مسیر زنجیره انرژی، اتلاف قابل توجهی رخ داده است.

بخش مصرف یا هدررفت	سهم از کل (درصد)	میزان (میلیون بشکه)
اتلاف پیش از مصرف نهایی	۲۳	۶۴۰
صادرات و بانکرینگ	۹/۸	۴۳۷
تزریق گاز به میادین نفتی	۳	۸۷
مصارف داخلی و عملیاتی	۳	۷۰
ذخیره سازی	۱	۱۸

هدررفت ۲۳ درصدی انرژی پیش از رسیدن به مصرف‌کننده نهایی نشان‌دهنده ضعف در زیرساخت‌های انتقال و توزیع، بازدهی پایین فناوری و نبود سیستم‌های ارزیابی و نظارت دقیق است.

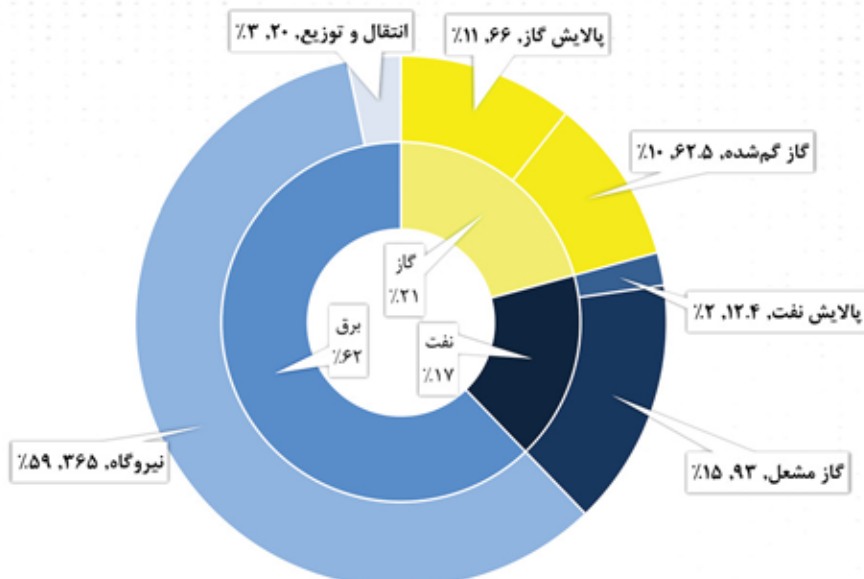
سهم هدررفت هر نوع عامل انرژی در شکل زیر نشان داده شده است:

جدول ۱-۲
ساختار تولید و تامین انرژی اولیه

جدول ۲-۲
هدررفت انرژی و ناکارآمدی سیستم

واحد: میلیون بشکه معادل نفت خام

منبع: گزارش هدروری ۱۳۹۹

شکل ۱۶-۲

هدررفت انرژی در
زنجیره تولید تا
توزیع

همان‌طور که در شکل نمایش داده شده است برق ۶۲ درصد از کل هدررفت انرژی، گاز ۲۱ درصد و نفت ۱۷ درصد از سهم حامل‌های انرژی را به خود اختصاص داده‌اند. بیش‌ترین هدررفت در کشور مربوط به نیروگاه‌ها بوده (۵۹ درصد) و فلرینگ گاز و گاز گم شده در مجموع حدود ۲۵ درصد از کل اتلاف انرژی را تشکیل می‌دهد. همچنین، آمار حاکی از آن است که در سطح نیروگاهی، راندمان تولید برق به شکل نگران‌کننده‌ای پایین است به صورتی که ۳۵ نیروگاه با راندمان زیر ۳۰ درصد، ۵۵ نیروگاه با راندمان بین ۳۰ تا ۴۰ درصد و ۳۵ نیروگاه با راندمان بالای ۴۰ درصد گزارش شده‌اند. ظرفیت نیروگاه‌های گازی کشور در حال حاضر حدود ۲۳،۰۰۰ مگاوات است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد با تغییر فناوری به چرخه ترکیبی، امکان ارتقای راندمان تا ۲۰ درصد وجود دارد که پتانسیل چشمگیری برای کاهش هدررفت انرژی در بخش برق به شمار می‌آید. حال آنکه، با مقایسه قیمت یارانه سوخت نیروگاه‌ها، معادل ۷۵۰ ریال و قیمت واقعی سوخت به میزان ۱۵۰ هزار ریال (حدود ۲۰۰ برابر) و انجام محاسبات این نتیجه حاصل می‌شود که سالانه ۲۷ میلیارد دلار یارانه انرژی معادل ۶۸ درصد بودجه سالانه کشور در نیروگاه‌ها مصرف می‌شود که این موضوع نه تنها موجب تحمیل بار مالی شدید به دولت می‌شود، بلکه باعث ایجاد سیگنال‌های قیمتی غلط و عدم انگیزه برای بهره‌وری انرژی خواهد شد.

۲-۳-۲- اتلاف در بخش کشاورزی

در کشور ایران نیز بخش کشاورزی به عنوان یکی از مهم‌ترین ارکان تامین امنیت غذایی، نقش محوری در پایداری اقتصادی، اشتغال، و ثبات اجتماعی کشور ایفا می‌کند. بخش کشاورزی ایران با وجود ظرفیت‌های بالای منابع طبیعی، اقلیم متنوع، و نیروی انسانی، با مشکلات ساختاری و مزمن متعددی مواجه است که بهره‌وری، پایداری و امنیت غذایی کشور را تهدید

می‌کند. بحران آب و بهره‌وری پایین منابع آبی، فرسایش خاک و تخریب منابع طبیعی، خرد بودن اراضی و عدم صرفه اقتصادی، وابستگی به نهاده‌های یارانه‌ای و ناکارآمدی سیاست‌های حمایتی، کمبود دسترسی به فناوری‌های نوین و تحقیق و توسعه ضعیف، تغییر اقلیم و آسیب‌پذیری بالا و تلفات و ضایعات بالا در زنجیره تأمین مشکلات چندوجهی هستند که می‌توانند تحقق اهداف امنیت غذایی و پاسخگویی به نیازهای تغذیه‌ای آینده را با تهدید جدی مواجه سازند. براساس گزارشات بین‌المللی در سال ۲۰۲۳ مصرف برق در بخش کشاورزی ایران بیش از ۳۹ میلیارد کیلووات‌ساعت گزارش شده است. این درحالی است که کمبود انرژی در سال‌های اخیر منجر به قطعی‌های مکرر برق و خسارات فراوان به تولیدکنندگان شده است. بنابراین، راهبرد منطقی و پایدار برای کشور، سرمایه‌گذاری در افزایش بهره‌وری منابع موجود است، نه گسترش کمی تولید.

اتلاف محصولات کشاورزی در ایران یکی از چالش‌های جدی در حوزه امنیت غذایی، بهره‌وری منابع و توسعه پایدار است. مطابق با گزارش‌های منتشر شده در آمارنامه‌های وزارت جهاد کشاورزی، ۱۴۰۱-۱۴۰۲، تولید محصولات کشاورزی در این دوره بیش از ۱۲۵ میلیون تن برآورد شده است. در شرایطی که تولید غذا پرهزینه و منابع به‌ویژه منابع آب و انرژی بسیار محدود است، تلفات غذایی نه تنها به اتلاف منابع منجر می‌شود بلکه مستقیماً امنیت غذایی را تهدید می‌کند. براساس برآوردها، سالانه حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد کل تولیدات کشور (معادل ۳۵ میلیون تن مواد غذایی در سال ۱۴۰۲) در زنجیره تولید تا مصرف دچار ضایعات می‌شود. این میزان اتلاف نه تنها به معنای از بین رفتن منابع غذایی است، بلکه به هدررفت منابع آبی، انرژی و اقتصادی نیز منجر می‌شود. ضایعات، بیشتر در بخش‌های میوه و سبزیجات، نان، و غلات دیده می‌شود. به عبارتی، بخشی از سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده در تولید، بدون آنکه به سبد غذایی مردم برسد، از بین می‌رود. بنابراین افزایش بهره‌وری کشاورزی بدون پرداختن به معضل تلفات و ضایعات مواد غذایی ناقص و ناکارآمد خواهد بود. کاهش این تلفات معادل افزایش مستقیم بهره‌وری کل بخش کشاورزی است، چراکه با استفاده بهینه از همان منابع آب، زمین و نهاده‌ها، محصول بیشتری به صورت مؤثر وارد بازار و مصرف نهایی می‌شود. بنابراین، سیاست‌های افزایش بهره‌وری باید به‌طور هم‌زمان شامل مدیریت تولید و کاهش تلفات باشند تا ضمن کاهش فشار بر منابع، به تقویت امنیت غذایی و پایداری نظام کشاورزی منجر شوند. توسعه صنایع تبدیلی، مکانیزاسیون کشاورزی، بهبود زیرساخت‌های نگهداری، استفاده از فناوری‌های نوین و اصلاح رفتار مصرف‌کننده از اقدامات ضروری کاهش اتلاف است.

۳

تحولات زیست بوم بهره‌وری

■ استقرار چرخه بهره‌وری

■ وضعیت بهره‌وری در شرکت‌های دولتی

۱-۳-۱- استقرار چرخه بهره‌وری

باتوجه به تکالیف محوله به دستگاه‌های اجرایی کشور در زمینه قراردادن رشد بهره‌وری و دستیابی به اهداف مندرج در قوانین برنامه‌های پنج‌ساله توسعه کشور و بند (الف) بخش ۱۱ برنامه جامع بهره‌وری کشور (مصوب هیئت وزیران به شماره ۷۵۵۹۹/ت ۵۰۹۸۵ هـ مورخ ۱۳۹۴/۶/۱۱)، سازمان ملی بهره‌وری ایران اقدام به ارائه یک روش شناسی با عنوان «چرخه مدیریت بهره‌وری» در سال ۱۳۹۷ و «نظام‌نامه چرخه مدیریت بهره‌وری» در سال ۱۴۰۲ کرد.

۱-۱-۳- استقرار چرخه بهره‌وری در دستگاه‌های اجرایی

فرآیند استقرار چرخه بهره‌وری دستگاه‌های اجرایی کشور که در جدول ۱-۳ ارائه شده است، مبتنی بر گام‌های چرخه شامل کیفیت نهادسازی و توانمندسازی، تبیین مأموریت و خدمات دستگاه‌ها، شناسایی مسائل، اولویت‌بندی مسائل شناسایی شده، ریشه‌یابی مسائل دارای اولویت، تعیین سیاست مداخلات و تعریف اقدامات پیشران بهره‌وری، پایش و مراقبت (ارسال گزارش پیشرفت برنامه‌های مصوب)، اقدامات برجسته، کیفیت راهبری و تعامل ستاد و دستگاه‌های تابعه بوده است.

جدول ۱-۳
چرخه بهره‌وری در
دستگاه‌های اجرایی
کشور

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشران
وزارت امور خارجه	ضعف در دیپلماسی اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> جذب منابع مالی و سرمایه‌گذاری خارجی در طرح‌های مختلف پتروشیمی، نفتی و حمل‌ونقل و انتقال فناوری‌های روز به داخل کشور تکمیل کریدور شمال - جنوب و شرق - غرب ایجاد اسناد تجاری و اقتصادی و تسهیل‌گری مشارکت فعال ایران در سازمان‌ها و پیمان‌های منطقه‌ای
	ایجاد بی‌ثباتی در محیط پیرامونی توسط کشورهای متخاصم و ضعف در شکل‌گیری همکاری‌های منطقه‌ای	<ul style="list-style-type: none"> ارائه ابتکارات در راستای تقویت همکاری منطقه‌ای و ایجاد شبکه‌های دو و چندجانبه
	شکل‌گیری تصویر نادرست از ایران نزد افکار عمومی کشورهای هدف و سهم پایین ایران از گردشگری خارجی	<ul style="list-style-type: none"> نماندسازی از مفاخر، آداب و رسوم ایرانی معرفی و تبلیغ جاذبه‌های گردشگری به جامعه هدف
	ناکارآمدی نظام تجاری‌سازی علم و فناوری	<ul style="list-style-type: none"> طراحی و بهره‌برداری از بسترهای هدایت ظرفیت‌های پژوهشی متناسب با نیازهای صنعت و جامعه طرح توسعه و ارتقای زیست بوم نوآوری استان‌ها (تانا) و توسعه جریان اقتصادی دانش بنیان از بستر زیرسامانه جان
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	مدیریت و بهره‌برداری غیررقابتی و غیرانگیزاننده دارایی‌های فیزیکی در حوزه عتف	<ul style="list-style-type: none"> مولدسازی دارایی‌های اکیداً راکد در یک نظام رقابتی اتصال نظام ارتقا و گرنت پژوهشی اعضا هیئت‌علمی به میزان بهره‌وری دارایی‌های فیزیکی در اختیار
	تناسب ضعیف فارغ‌التحصیلان آموزش عالی با سطح کیفی مورد نیاز و ظرفیت بازار کار	<ul style="list-style-type: none"> جذب و به‌کارگیری نخبگان از طریق بورس‌های ۱۳ گانه و طرح دستیاری فناوری بازآرایی دوره‌ها، رشته‌ها و محتوای آموزشی متناسب با بسته‌های مأموریتی-آمایشی
	سطح نازل بلوغ خدمات الکترونیکی حوزه عتف	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد پنجره واحد خدمات دانشگاهی و ساماندهی و ایجاد پایگاه‌های داده مورد نیاز و مشترک حوزه عتف

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشنهادی
وزارت جهاد کشاورزی	پایین بودن بازده تولید محصولات اساسی زراعی (گندم، جو برنج)	<ul style="list-style-type: none"> تولید و توزیع بذر گواهی شده تأمین کمی و کیفی نیازهای تغذیه‌ای گیاه ردیابی و پیش‌آگاهی آفات توسعه کشاورزی حفاظتی و آبیاری تیپ و تحت فشار گسترش پوشش بیمه‌ای مجموعه تولیدات بخش کشاورزی
	پایین بودن بازده تولید محصولات باغی	<ul style="list-style-type: none"> جایگزینی باغ‌های درجه ۲ و ۳ و تجهیز گلخانه‌های فرسوده گسترش پوشش بیمه‌ای مجموعه تولیدات بخش کشاورزی
	بالا بودن قیمت تمام‌شده تولید مرغ در کشور	<ul style="list-style-type: none"> بهبود ضریب تبدیل خوراک به گوشت در پرورش مرغ گوشتی تجهیز و نوسازی واحدهای تولیدی پوشش بیمه‌ای مجموعه تولیدات بخش کشاورزی
	بالا بودن قیمت تمام‌شده تولید دام سبک در کشور	<ul style="list-style-type: none"> افزایش نرخ بهره‌زایی ارتقای کمی و کیفی تولید از طریق پرواربندی دام عشایر
	تراز تجاری منفی بخش کشاورزی	<ul style="list-style-type: none"> ارتقای راندمان در واحد سطح محصولات اساسی در سید واردات
	آشفته‌گی ساختار در مجموعه وزارت جهاد کشاورزی و واحدهای تابعه	<ul style="list-style-type: none"> بازنگری در ساختار استانی جهاد کشاورزی براساس مصوبه شورای عالی اداری ساماندهی، ساختاری، وظیفه‌ای و اجرایی سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی (تات)
سازمان اداری و استخدامی کشور	ضعف نهادی مدیریت بهره‌وری در کشور	<ul style="list-style-type: none"> طراحی و استقرار نظام ملی ارتقای بهره‌وری توسعه شبکه متخصصین بهره‌وری و توانمندسازی دستگاه‌های اجرایی و استان‌ها گسترش جریان رویدادهای نوآوری بهره‌ور با تمرکز بر مسائل کلیدی بهره‌وری کشور هوشمندسازی فرآیند سنجش و راهبری دستگاه‌های اجرایی و استان‌ها
	بهره‌وری پایین سرمایه انسانی دولت	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد نظام انگیزشی برای کارکنان دولت با اتصال نظام حقوق و دستمزد به بهره‌وری طراحی و اجرای طرح توانمندسازی بهره‌وری برای مدیران و کارکنان دولت
	پایین بودن بهره‌وری خدمات نظام اداری کشور	<ul style="list-style-type: none"> جاری‌سازی نظام تحول اداری ساماندهی مأموریت‌ها و خدمات دستگاه‌های اجرایی منتخب

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشتر
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	ضعف اقتصاد فرهنگ‌مبنا	<ul style="list-style-type: none"> طراحی نظام داده‌ای و آماری حوزه صنایع خلاق و همچنین مدل‌های کسب‌وکار هنری حرکت از دولت الکترونیک به دولت همراه در حوزه مجوزهای فرهنگ، هنر و رسانه تدوین نظام‌نامه شهر خلاق هنر و پیاده‌سازی نظام مدیریت رویدادهای هنری
	کم‌رنگ شدن مرجعیت و اثربخشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	<ul style="list-style-type: none"> تدوین اسناد توسعه‌ای و ملی فرهنگ و هنر ایجاد سازوکار رصد برنامه اقدامات مبتنی بر تدوین اسناد ملی توسعه‌ای فرهنگ و هنر
	ضعف در توسعه تشکلهای حرفه‌ای در حوزه فرهنگ و هنر	<ul style="list-style-type: none"> توسعه تشکلی در قالب مدل انجمن‌های عضو پایه فرهنگی- هنری
وزارت نیرو	ناترازی انرژی برق (سمت عرضه)	<ul style="list-style-type: none"> افزایش ظرفیت نیروگاه‌های حرارتی با راندمان حداقل ۵۵ درصد افزایش قدرت عملی نیروگاه‌های حرارتی مدیریت بار در مشترکین صنعتی کشاورزی و عمومی و مشترکین مولد رفع موانع افزایش سرمایه‌گذاری و تولید برق تجدیدپذیر
	ناترازی انرژی برق (سمت تقاضا)	<ul style="list-style-type: none"> بهبود کارایی موتورهای الکتریکی تجهیزات خنک‌کننده با کمک موتورهای فناوری جدید
	تشدید بحران آبی در کشور	<ul style="list-style-type: none"> تخصیص منابع آب غیر متعارف (بساب و آب دریا) برای مصارف مختلف تکمیل و تجهیز شبکه اندازه‌گیری آب‌های سطحی و زیرزمینی به ادوات سنجش واسنجی ادوات و تجهیزات اندازه‌گیری منابع آب با مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان افزایش سهم تولیدات شرکت‌های دانش‌بنیان در تولید آب شیرین‌کن اجرای پروژه حسابداری آب
	شکاف بین سه پارامتر مقدار، توان و ظرفیت استحصال	<ul style="list-style-type: none"> انتقال تجربه و استقرار سیستم مدیریت دارایی‌های زیرساختی

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشنهادی
	کاهش سرمایه‌گذاری در توسعه زیرساخت‌های ارتباطی و اطلاعاتی و خدمات پایه شبکه ملی اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> توسعه زیرساخت‌های ارتباطی توسعه شبکه ملی اطلاعات، زیرساخت‌های اطلاعاتی و توزیع محتوای داخل توسعه شبکه دسترسی و اتصال مبتنی بر فیبر نوری ارائه خدمات ارتباطی، پهنای باند و داده و تصاویر ماهواره‌ای
وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	روند آهسته توسعه کسب‌وکارهای سکومحور در لایه دوم اقتصاد دیجیتال	<ul style="list-style-type: none"> حمایت از کسب‌وکارهای اقتصاد دیجیتال در بخش‌های اقتصادی با اولویت حوزه هوشمندسازی با تمرکز بر هوش مصنوعی توسعه مرکز ملی تبادل اطلاعات ارائه خدمات طراحی و ساخت سامانه‌ها، فناوری‌ها و زیرساخت‌های فضایی توسعه طرح‌های حمایت از ایده‌های فناورانه
	سهم کوچک بخش ارتباطات و فناوری اطلاعات از لایه سوم اقتصاد دیجیتال	<ul style="list-style-type: none"> طراحی و بازیابی مدل کسب‌وکار و شناسایی بازار بستگی با همکاری شرکت‌های نوآور افزایش روند میزان واردات و صادرات کالاها و محصولات حوزه فاوا ایجاد زیرساخت‌های تولید محتوای دیجیتال
	قابلیت اطمینان اندک در خصوص داده‌های موجود پایش آلودگی دریا برای برنامه‌ریزی	<ul style="list-style-type: none"> افزایش تعداد ایستگاه‌های پایش دریایی بر طول نوار ساحلی با هدف برنامه‌ریزی منسجم برای حفظ محیط‌زیست دریایی
سازمان حفاظت محیط‌زیست	تخریب زیستگاه‌ها و منابع محیط‌زیست	<ul style="list-style-type: none"> افزایش تعداد مناطق دارای طرح مدیریت به کل مناطق چهارگانه
	ناکارآمدی نظام مدیریت و برنامه‌ریزی فرابخشی در حوزه محیط‌زیست کشور	<ul style="list-style-type: none"> تدوین و جاری‌سازی نظام‌نامه مدیریت فرابخشی محیط‌زیست کشور
	تعداد پایین گردشگران ورودی به کشور در مقایسه با سایر کشورهای منطقه	<ul style="list-style-type: none"> معرفی و تبلیغات ظرفیت‌های گردشگری ایران در سطح بین‌المللی حفاظت، صیانت، احیاء و معرفی میراث فرهنگی ملموس و ناملموس ایران
وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی	سهم پایین درآمدهای حاصل از تولیدات صنایع دستی در تولید ناخالص داخلی	<ul style="list-style-type: none"> بازاریابی محصولات صنایع دستی توانمندسازی صنعتگران و شاغلان صنایع دستی استانداردسازی رشته‌ها و تجهیزات صنایع دستی
	حجم پایین و توزیع نامتوازن گردشگری داخلی در کشور	<ul style="list-style-type: none"> ساماندهی و برگزاری رویدادها جمع‌آوری، ساماندهی و اطلاع‌رسانی جاذبه‌های گردشگری

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشران
وزارت امور اقتصادی و دارایی	پایین بودن بهره‌وری سرمایه در بخش دولتی	<ul style="list-style-type: none"> استقرار و توسعه سامانه‌های اطلاعاتی مکان محور اموال غیرمنتقول دولت (شناسایی اموال) مولدسازی اموال دولت (پایش و کاهش دارایی‌های غیر مولد)
	ضعف بهره‌وری شرکت‌های دولتی	<ul style="list-style-type: none"> انتظام بخشی ارتقای بهره‌وری شرکت‌های دولتی
وزارت صنعت، معدن و تجارت	نامساعد بودن محیط کسب و کار	<ul style="list-style-type: none"> ارتقاء سهولت انجام کسب و کار در کشور
	ناترازی تولید و مصرف انرژی	<ul style="list-style-type: none"> نوسازی و بازسازی صنایع هدف ترغیب تولیدکنندگان داخلی به تغییر خط تولید حذف کد تعرفه واردات الکتروموتورهای پرمصرف صنعتی ترغیب صاحبان صنایع دریایی به استفاده از محصولات با راندمان بالاتر فراهم نمودن بستر مناسب جهت سرمایه‌گذاری به منظور ایجاد نیروگاه‌های خورشیدی در شهرک‌های تخصصی و زون‌های تخصصی خورشیدی حمایت از تولید ژنراتورهای دیزلی و تجهیزات جانبی جهت بهینه‌سازی مصرف سوخت انعقاد تفاهم نامه با وزارت نیرو جهت احداث نیروگاه
	تکمیل نبودن حلقه‌های زنجیره صنایع معدنی	<ul style="list-style-type: none"> تولید اطلاعات پایه زمین‌شناسی و اکتشافی انجام پروژه‌های پایین دست زنجیره صنایع معدنی ترغیب صاحبان صنایع دریایی به استفاده از فلزات دریایی ساخت داخل
سازمان ملی استاندارد ایران	مسهم پایین ارزش محصولات دانش‌بنیان در تولید ناخالص داخلی و اثربخشی محدود شرکت‌های دانش‌بنیان در حل مسائل اساسی کشور	<ul style="list-style-type: none"> ترغیب شرکت‌های دانش‌بنیان به تولید قطعات و خدمات افزایش توانمندی شرکت‌های دانش‌بنیان به تولید کالا ایجاد بازار برای محصولات فناورانه راهبردی بین‌المللی‌سازی و توسعه صادرات محصولات فناورانه راهبردی ایجاد و توسعه تسهیل‌گری ۶ گانه احداث واحد صنعتی دارای فناوری و محصول دانش‌بنیان بیواتانول سوختی از غلات (پروژه باشت)
	پایین بودن سهم صادرات محصولات دانش‌بنیان در سید صادراتی کشور	<ul style="list-style-type: none"> توسعه صادرات محصولات دانش‌بنیان حمایت شرکت‌های دانش‌بنیان جهت افزایش ریسک‌پذیری در صادرات
سازمان ملی استاندارد ایران	افزایش نامتعارف قیمت کالاها و خدمات اولویت‌دار	<ul style="list-style-type: none"> رصد و پایش دوره‌ای قیمت کالا و خدمات اولویت‌دار
	فقدان اعتبار گواهی تایید صلاحیت داخلی به دلیل عدم همترازی یا گواهی تایید صلاحیت بین‌المللی	<ul style="list-style-type: none"> اخذ تاییدیه بین‌المللی ILAC و APAC
	ضعف در تبیین جایگاه موضوع حلال در کشور و جایگاه کشور در سطح بین‌المللی	<ul style="list-style-type: none"> افزایش تعداد صدور نشان حلال گسترش دامنه محصولات دارای نشان حلال
	ضعف در نظارت بر فرآیندهای انرژی بر واحدهای تولیدی	<ul style="list-style-type: none"> تهیه و اجرای مکانیزمی برای نظارت بر تمام واحدهای تولیدی مشمول استاندارد اجباری طراحی و پیشنهاد مکانیزم بازدارنده برای واحدهای پرمصرف انرژی به کمیته ملی انرژی

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشران
وزارت نفت	ناآرزی انرژی هیدروکربوری (سمت عرضه)	<ul style="list-style-type: none"> ساخت و تأمین اقلام راهبردی صنعت نفت از طریق سازندگان و تأمین کنندگان داخلی جمع‌آوری گاز همراه و تبدیل به NGL و سایر فرآورده‌ها کاهش اتلاف در شبکه انتقال گاز طبیعی کاهش اتلاف فرآورده‌ها از طریق جایگزینی (با احداث خطوط لوله جدید) روش انتقال فرآورده‌ها به وسیله نفتکش با روش انتقال فرآورده‌ها به وسیله خط لوله
	ناآرزی انرژی هیدروکربوری (سمت تقاضا)	<ul style="list-style-type: none"> طرح جامع بهینه‌سازی مصرف گاز موتورخانه‌ها توسعه بازار مبادله گواهی‌های صرفه‌جویی مصرف انرژی در بخش خانگی
وزارت ورزش و جوانان	پایین بودن سطح ارزش‌افزوده خلق‌شده در صنایع پالایش نفت و پتروشیمی	<ul style="list-style-type: none"> اجرای طرح‌های مرتبط با ارتقای سطح ارزش‌افزوده سبب محصولات در صنعت پالایش نفت تجاری‌سازی دانش‌های فنی (تهیه بسته طراحی مهندسی فرآیند (PDP)) دو خط پلی‌پروپیلن با ظرفیت مجموعاً ۶۰۰ هزارتن در سال جهت ارائه به شرکت پالایش گاز بیدبلند تهاتر هزینه‌های واحدهای پتروشیمی و پالایشی با مطالبات این واحدها از دستگاه‌های اجرایی
	ضعف در فرآیند استعدادیابی ورزشی و راهیابی آن‌ها به تیم‌های ملی در رده‌های سنی مختلف	<ul style="list-style-type: none"> توسعه پایگاه اطلاعاتی مبتنی بر کلان داده برای تجزیه و تحلیل داده‌های استعدادها و نخبگان شناسایی‌شده توسعه نظام استعدادیابی در رشته‌های ورزشی جدید و جایگزین‌شده در بازی‌های المپیک بر اساس استانداردهای کمیته بین‌المللی المپیک
	سبک زندگی کم‌تحرک به‌ویژه برای بانوان	<ul style="list-style-type: none"> توسعه و اجرای برنامه ملی ورزش و مردم عملیاتی‌سازی برنامه ایجاد ایستگاه‌های ورزش صبحگاهی و عصرگاهی
	کاهش ازدواج، تشکیل خانواده و فرزندآوری	<ul style="list-style-type: none"> تدوین شناسنامه و استاندارد خدمات مشاوره و کدگذاری هر یک از خدمات تعیین ارزش نسبی خدمات مشاوره‌ای و تعرفه‌گذاری خدمات مشاوره ازدواج توسعه نظام مشاوره‌ای قبل و بعد از ازدواج
ضعف در تکمیل، تعمیر و تجهیز اماکن ورزشی موجود	<ul style="list-style-type: none"> توسعه مشارکت‌های مردمی و سرمایه‌گذاری با بهره‌گیری از تکنولوژی‌ها و فناوری روز 	

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشران
وزارت کشور	فقدان اثربخشی و کارآمدی طرح‌های عمرانی، زیربنایی و حمل‌ونقل شهری و روستایی	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد، بهبود و توسعه سامانه ملی پایش و رصد هوشمند مصوبات شوراهای اسلامی شهر ایجاد، بهبود و توسعه سامانه جامع مدیریت و نظارت بر توسعه استان‌های کشور (منتناک) ایجاد پایگاه یکپارچه داده‌های ترافیک شهرهای کشور
	عدم مدیریت مناسب پسماند	<ul style="list-style-type: none"> ساماندهی پسماند و زباله‌ها در سطح کشور (پابلوت استان‌های گیلان و مازندران)
	وجود آسیب‌های اجتماعی و عدم استفاده از ظرفیت‌های موجود	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد سامانه راهبری و نظارت مصوبات شورای اجتماعی ایجاد سامانه راهبری و نظارت اثربخش متکدیان با هدف مبارزه با تکدی‌گری افزایش بهره‌برداری از ظرفیت سمن‌ها در حل مسائل اجتماعی
	ناهماهنگی بین‌بخشی، واگرایی و ضعف حکمرانی اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> رفع موانع تولید ارتقای زنجیره‌های ارزش راهبردی ایجاد بازارچه‌های محلی
وزارت دادگستری	ناهماهنگی، موازی‌کاری و اهمال دستگاه‌های عضو دبیرخانه در پیشبرد برنامه‌های رفع محرومیت در مناطق شرق و غرب کشور	<ul style="list-style-type: none"> خانه‌سازی طرح‌های هدف آبرسانی و راه‌سازی در مناطق محروم
	عدم به‌کارگیری راهکارهای مؤثر و کارا برای مبارزه با فساد در سطح کشور	<ul style="list-style-type: none"> استقرار نظام سنجش فساد بر اساس چارچوب پیشنهادی دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم ملل متحد
	فقدان نظام آماری مناسب برای رصد و پایش حقوق کودک و نوجوان	<ul style="list-style-type: none"> استقرار نظام سنجش فساد بر اساس چارچوب پیشنهادی دفتر مقابله با مواد مخدر و جرم ملل متحد
	کمرنگ بودن نقش اقتصاد مالکیت فکری در رشد اقتصادی	<ul style="list-style-type: none"> طراحی و تدوین شاخص‌های اندازه‌گیری

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشنهادی
	تفاوت میان کیفیت و کمیت محصولات جدید و فناوریانه داخلی و کشورهای هم‌تراز	<ul style="list-style-type: none"> توسعه فناوری‌های راهبردی و دارای پتانسیل بالای رشد اقتصادی توسعه بازار فناوری‌های دانش‌پایه بومی پایداری فضای تولید و کسب و کارهای فناوریانه حمایت از توسعه فناوریانه صنعت ماشین‌سازی
معاونت علمی، فناوری و اقتصاد دانش بنیان ریاست جمهوری	عدم تجاری‌سازی فناوری‌های نوین در حوزه‌های انرژی، حمل‌ونقل، عمران و آب	<ul style="list-style-type: none"> حمایت از طرح‌های فناوریانه به‌منظور بهینه‌سازی مصرف آب و انرژی هوشمندسازی زیرساخت‌ها و سامانه‌های حمل‌ونقل درون شهری و بیرون شهری توسعه زیست‌بوم خودرو برقی، هوشمندسازی و اتصال پذیری برنامه ملی داشبورد خدمات مسکن حمایتی با کمک هوش مصنوعی
	نامطلوب بودن میزان سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در جهت توسعه برنامه‌های پژوهش و نوآوری	<ul style="list-style-type: none"> تأمین مالی و سرمایه‌گذاری از طریق واحدهای صنعتی بزرگ، بخش تعاون، عموم مردم، خیرین و وقف‌کنندگان و نهادهای حامی، نهادها و صندوق‌های مالی ایجاد شرکت جامع خدمات مالی و سرمایه‌گذاری اقتصاد دانش‌بنیان
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	پایین بودن بهره‌وری نیروی کار	<ul style="list-style-type: none"> طرح مهارت‌آموزی ساماندهی و توسعه ظرفیت‌های عرضه در مشاغل خانگی هدفمند نمودن ارائه تسهیلات تبصره (۱۸) به اشتغال دانش‌آموختگان هدفمند نمودن ارائه تسهیلات تبصره (۲) به اشتغال دانش‌آموختگان مهارت‌آموخته تقویت و توسعه ایمنی از طریق نظارت مستمر بر نحوه اجرای مقررات ایمنی و حفاظت فنی در کارگاه‌های پرخطر تحت پوشش قانون کار
	ضعف در پشتیبانی داده‌ای از اقدامات رفاهی و اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> بازنگری در الگوی تخصیص یارانه به افراد واجد شرایط
	شکاف در سهم بخش تعاون از تولید ناخالص ملی نسبت به میزان مطلوب	<ul style="list-style-type: none"> افزایش نظارت کیفی بر تعاونی‌ها راهبری و توانمندسازی تعاون‌گران بهبود فرآیندهای مؤثر در سامانه جامع بخش تعاون و پایش فرآیندها انعقاد تفاهم‌نامه، موافقت‌نامه و... جهت اخذ تسهیلات شرکت‌های تعاونی از بانک‌ها و مؤسسات مالی اعتباری

نام دستگاه	مسائل	اقدامات پیشران
سازمان اوقاف و امور خیریه	سطح نازل ارزش افزوده رقبات و موقوفات مستعد سرمایه‌گذاری	<ul style="list-style-type: none"> ساماندهی ظرفیت موقوفات و رقبات کم درآمد و فاقد درآمد سرمایه‌گذاری در کسب و کارهای دانش‌بنیان و رفع چالش‌های صندوق سرمایه‌گذاری مشترک وقف با رویکرد حاکمیت شرکتی تأسیس و راه‌اندازی صندوق مالی و اعتباری وقف
فرهنگستان علوم پزشکی جمهوری اسلامی ایران	مدیریت ناپرهور نقل و انتقالات	<ul style="list-style-type: none"> بروزرسانی اسناد و نرخ اجاره املاک اوقافی تعیین تکلیف اسناد اجاره منقضی شده
	ضعف در نظام تثبیت مالکیت موقوفات	<ul style="list-style-type: none"> تغییر اسناد عادی موقوفات به اسناد رسمی
	ضعف نقش بانوان در فرهنگ سلامت خانواده و سبک زندگی سالم	<ul style="list-style-type: none"> تدوین و تبیین جایگاه بانوان در فرهنگ سلامت خانواده و بسترسازی برای حمایت از نقش بانوان
سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور	ضعف اقدامات تربیتی و حمایت اجتماعی از زندانیان آزاد شده	<ul style="list-style-type: none"> ارائه مهارت‌های آموزشی به زندانیان و اعطای گواهینامه توسعه طرح‌های اشتغال پایدار زندانیان
کمیته امداد امام خمینی (ره)	تراکم جمعیت ندامتگاه‌ها	<ul style="list-style-type: none"> شناسایی زندانیان واجد شرایط و پیگیری برای دریافت پابند از مراجع قضایی
	رسوب مددجویان تحت حمایت	<ul style="list-style-type: none"> تدوین مدل احراز مددجویان توانمندسازی هدفمند
	ضعف و جذابیت پایین طرح‌های اشتغال پایدار	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد زیرساخت‌های تسهیل‌گر نظارتی تدوین و اجرای برنامه جامع بازاریابی و فروش کالاهای مددجویان پیاده‌سازی طرح اشتغال براساس زنجیره ارزش استانی تدوین فرآیند توانمندسازی و اشتغال زندانیان
سازمان ثبت اسناد و املاک کشور	کمبود ساز و کارهای پیشگیری از بروز اختلاف در معامله	<ul style="list-style-type: none"> تنظیم و صدور اسناد در راستای قانون پیش‌فروش ساختمان توسط سازمان ثبت در دو مرحله، اولین مرحله در قالب قانون پیش‌فروش ساختمان و مرحله دوم در اجرای قوانین ثبتی تعیین تکلیف اسناد عادی و قولنامه‌های در جهت تبدیل آن‌ها به اسناد رسمی
سازمان تبلیغات اسلامی	عدم تحقق کامل قانون حدنگار (کاداستر) (فاز اول)	<ul style="list-style-type: none"> اولویت‌دهی به تعیین حدود و صدور اسناد حدنگاری شده برای کل کشور با همکاری دستگاه‌های اجرایی مرتبط
	طولانی بودن زمان ارائه خدمت به ارباب‌رجوع	<ul style="list-style-type: none"> هوشمندسازی فرآیندهای مرتبط با تنظیم اسناد رسمی بهبود کلیه فرآیندهای مرتبط با اولویت صدور سند الکترونیک
	کیفیت نامطلوب شبکه تبلیغ و ضعف در ایجاد الگوپذیری اقناعی پیرامون مسائل نظام اسلامی	<ul style="list-style-type: none"> برگزاری مجموعه برنامه‌ها و رویدادهای دینی-مذهبی روزآمد، پرمخاطب، تبیینی و اقناع‌کننده
سازمان پزشکی قانونی کشور	عدم جامعیت و غیرتخصصی بودن آموزش قرآن کریم	<ul style="list-style-type: none"> ساخت برنامه‌های تلویزیونی درباره آموزش قرآن کریم
	کوچک بودن بانک هویت زنتیکی متهمان، محکومان و متوفیان	<ul style="list-style-type: none"> نوسازی و تأمین تجهیزات و مواد مصرفی حوزه بانک زنتیک
	فقدان نظام رصد و پایش آماری	<ul style="list-style-type: none"> استقرار نظام رصد و پایش آماری
فرهنگستان هنر	اصلاح الگوهای آموزشی موجود متناسب با مقتضیات و ظرفیت‌های بومی و نیازهای فرهنگی هنری معاصر	<ul style="list-style-type: none"> توسعه الگوهای آموزشی و پژوهشی

۳-۱-۲- استقرار چرخه بهره‌وری در استان‌ها

اهتمام کمیته‌های بهره‌وری استانی به ریاست استانداران و دبیری رؤسای سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها در سال ۱۴۰۳ منجر به ایجاد یک حرکت عمومی در راستای ارتقای بهره‌وری در استان‌های کشور شده است. به‌منظور شناسایی مسائل و تعریف برنامه ارتقای بهره‌وری استان، ظرفیت‌ها، مزیت‌های منطقه‌ای و چالش‌های هر استان به‌طور ویژه مورد توجه قرار می‌گیرد. با توجه به تلاش‌های صورت گرفته در استقرار چرخه بهره‌وری مبتنی بر رویکرد مسئله‌محور و برگزاری جلسات متعدد کارشناسی در سطح استان‌ها، مسائل بهره‌وری استان‌ها در سال ۱۴۰۳ مطابق با جدول ۳-۲ استخراج شده است. همان‌طور که در شکل قابل مشاهده است، حوزه سه‌گانه آب، کشاورزی و انرژی بیشترین تکرار در ۱۶ استان کشور داشته‌اند. با توجه به اهمیت این سه حوزه و ماهیت بین‌بخشی آن‌ها، توجه سیاست‌گذاران و دستگاه‌های اجرایی ملی برای حل مسائل بهره‌وری این سه حوزه مورد انتظار می‌باشد.

جدول ۳-۲-
مسائل و زیرمسائل
پرتکرار بهره‌وری در
استان‌ها

زیرمسائل	کلان مسائل	حوزه‌های اولویت‌دار
<ul style="list-style-type: none"> ■ افت کمی و کیفی آبخوان‌ها ■ نشتی و استفاده غیرمجاز در شبکه توزیع ■ ضعف در مدیریت آب‌های سطحی ■ سطح پایین برخورداری شهروندان از شبکه فاضلاب ■ سهم پایین بازچرخانی فاضلاب در تأمین آب ■ دفع غیربهداشتی فاضلاب ■ عدم تکمیل شبکه‌های پایین‌دستی آب کشاورزی 	<ul style="list-style-type: none"> تنش در تأمین آب ضعف شبکه جمع‌آوری، تصفیه و دفع فاضلاب بهره‌وری پایین آب در بخش کشاورزی 	آب
<ul style="list-style-type: none"> ■ روش‌های غیربهره‌ور آبیاری ■ اتلاف و تبخیر زیاد در شبکه آب قبل از رسیدن به مزارع و باغات ■ کشت محصولات آبربر با ارزش افزوده پایین 	ارزش افزوده نازل بخش کشاورزی	کشاورزی
<ul style="list-style-type: none"> ■ ضعف در جاری‌سازی الگوی کشت و اصلاح بذور ■ ضریب نفوذ اندک فناوری در بخش کشاورزی ■ شبکه لجستیک ناکارآمد ■ سطح پایین فناوری بسته‌بندی و نگهداری 	اتلاف بالا در زنجیره تأمین محصولات کشاورزی	
<ul style="list-style-type: none"> ■ اتلاف بالای انرژی به‌خصوص در کوره‌های صنعتی و کلخانه‌ها ■ تنوع اندک سبد انرژی به‌خصوص با نگاه به انرژی‌های تجدیدپذیر ■ توجه ناکافی به طرح‌های بازیافت انرژی به‌خصوص روش تولید همزمان برق و حرارت ■ بازده پایین نیروگاه‌ها 	ناانرژی انرژی (برق و گاز)	انرژی

۳-۲- وضعیت بهره‌وری در شرکت‌های دولتی

۳-۲-۱- نقش و اهمیت شرکت‌های دولتی

در تمام کشورهای جهان از کشورهای توسعه‌یافته گرفته تا اقتصادهای در حال ظهور و کشورهای با درآمد متوسط و پایین،

شرکت‌های دولتی، علی‌رغم خصوصی‌سازی‌های گسترده صورت‌گرفته در چند دهه اخیر، حضور کمابیش پررنگ و حتی فزاینده‌ای در سطح اقتصاد ملی دارند و از طرق مختلف نقشی حیاتی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها ایفا کرده و یکی از پیشران‌های توسعه اقتصاد ملی به حساب می‌آیند. شرکت‌های دولتی می‌توانند درآمد قابل توجهی برای دولت ایجاد کنند، دولت را قادر سازند تا کنترل بیشتری بر این بخش اعمال کند، به بهبود فناوری‌ها و مهارت‌های محلی کمک کند، یا قرار گرفتن در معرض خطرات انتقال انرژی را مدیریت کند. همچنین می‌توانند وابستگی به واردات تولیدی را از طریق جایگزینی واردات کاهش دهند و صنعتی‌شدن سریع را از طریق مشارکت‌های دولتی و خصوصی محقق کنند. به‌طور خلاصه شرکت‌های دولتی به‌صورت مستقیم (از طریق تولید و عرضه کالا و خدمات) و غیرمستقیم (از طریق فراهم‌کردن زیرساخت‌های سخت و نرم برای فعالیت اقتصادی بخش خصوصی)، سهم مهمی در اقتصاد ملی ایفا می‌کنند.

۳-۱-۲-۳- رویکرد کلی سنجش و ارزیابی

به طور کلی شرکت‌های دولتی مانند هر سازمان دولتی یا خصوصی، مبتنی بر اهداف و مأموریت‌های کلان مشخصی ایجاد می‌شوند که در قالب اساسنامه یا قانون تأسیس یا موارد مشابه به صراحت معین شده است و براین اساس حوزه فعالیت شرکت نیز به شکلی روشن، مشخص شده است. انجام مأموریت‌های محوله به شرکت دولتی (به‌عنوان مثال برق‌رسانی به کسب‌وکارها و خانوارها، یا توسعه خوشه‌های صنعتی) و دستیابی به اهداف کلان معین‌شده، از طریق انجام مجموعه‌ای از فعالیت‌ها تولید و به عرضه‌ی مجموعه‌ای از ستانده‌ها (خدمت و کالا)، منتج می‌گردد.

نکته حائز اهمیت در مورد فعالیت شرکت‌های دولتی، لزوم توجه به ماهیت ترکیبی حاکمیتی- تجاری این نهادهای عمومی در فرآیند سنجش و ارزیابی عملکرد آن‌هاست. شرکت‌های دولتی از یک سو با توجه به مأموریت‌های قانونی محوله، دستگاه اجرایی به حساب می‌آیند و از سوی دیگر موجودیت‌هایی با ماهیت تجاری هستند که باید حداقل بتوانند هزینه تولید کالا و خدمات خود را با کسب درآمد حاصل از ارائه کالا و خدمات، تأمین نمایند و در مواردی نیز باید به سودآوری، در کنار اهداف مأموریتی خود توجه داشته باشند. شرکت دولتی (علاوه بر ساختار حقوقی شرکتی) به دلیل توجه به کسب درآمد برای جبران هزینه‌های خود، با یک مؤسسه‌ی دولتی/عمومی غیرشرکتی، متفاوت است. همچنین، شرکت‌های دولتی برخلاف شرکت‌های خصوصی که اهداف تجاری و نتایج مالی (به‌صورت عمده، حداکثرسازی سود) مهم‌ترین وجه عملکرد آن‌ها است، می‌بایست به تحقق اهداف غیرتجاری برآمده از الزامات سیاستی و وظایف عمومی مصرح در قوانین و مصوبات رسمی نیز اهتمام داشته باشند. وجود الزامات و تعهدات غیرتجاری، مهم‌ترین وجه افتراق شرکت‌های دولتی با شرکت‌های خصوصی است، زیرا انجام این موارد در صورتی که هدف شرکت دولتی بیشینه‌کردن سود خود، از طریق انجام فعالیت‌های تجاری باشد، توسط شرکت انتخاب نمی‌شود. هدف از انجام این فعالیت‌های مرتبط با سیاست‌های بخش عمومی (به‌جای آن‌که سودآوری باشد)، خلق ارزش برای عموم جامعه یا گروه‌های خاصی از شهروندان است.

مأموریت و فلسفه وجودی شرکت‌های دولتی در نهایت خلق نوعی از ارزش‌های عمومی است. این ارزش‌های عمومی که در تناسب با مأموریت‌ها تبیین می‌شوند؛ به‌همین منظور، در خلق ارزش شرکت‌های دولتی، علاوه بر سه عنصر نهاده، فرآیند و ستانده، که در شرکت‌های خصوصی مورد استفاده است. در ارزیابی بهره‌وری شرکت‌های دولتی توجه همزمان به ارزیابی خروجی‌ها و دستاوردهای تجاری و مأموریتی حاصل از عملکرد گذشته شرکت (براساس نماگرهای کارایی و اثربخشی) در کنار توانمندسازها و شایستگی‌های سازمانی از اهمیت زیادی برخوردار است. برخلاف ارزیابی خروجی‌ها که نتیجه محور و ناظر به

گذشته هستند، ارزیابی توانمندسازها، فرآیند یا ساختار محور بوده و در اغلب موارد بر ارزیابی وضعیت عوامل تقویت‌کننده درون‌سازمانی مؤثر بر بهبود بهره‌وری شرکت متمرکز است. در نتیجه مدل مفهومی عملکرد شرکت دولتی به صورتی که در شکل زیر ترسیم شده است، قابل تبیین است.

شکل ۱-۳-
مدل ارزیابی
بهره‌وری شرکت‌های
دولتی

در روش مورد استفاده برای ارزیابی بهره‌وری شرکت‌های دولتی در نواحی ۱ و ۲ در همه موارد رشد بنگاه ارزیابی شده است، اما در مورد شرکت‌های دارای نمونه مشابه (مانند شرکت‌های آب و برق و گاز منطقه ای/استانی و ...) رشد و سطح بنگاه‌های مشابه با هم مورد ارزیابی قرار گرفته است. در الگوی مورد نظر هر چه سطح کارایی و اثربخشی شرکتی نسبت به سایر شرکت‌های مشابه بالاتر باشد، رشد کمتری از آن انتظار می‌رود و بالعکس در شرکت‌های با سطح پایین‌تر، رشد اهمیت بیشتری دارد. در نواحی ۳ و ۴ نیز صرفاً سطح هر شرکت در شاخص مربوطه مورد ارزیابی قرار گرفته است. در نتیجه ارزیابی شرکت‌های دولتی، مطابق با شکل بالا در چهار ناحیه که با دو محور یاد شده حاکمیتی-تجاری و نتایج-توانمندسازها از هم تفکیک می‌شوند، صورت خواهد گرفت. شرکت‌های دولتی در محورهای نامبرده مورد

ارزیابی قرار می‌گیرند که شرح آن‌ها در چهار ناحیه اثربخشی، کارایی، توانمندسازهای کمی و توانمندسازهای کیفی در ادامه آمده است.

۳-۲-۱-۲- فرآیند اجرایی ارزیابی بهره‌وری شرکت‌های دولتی

به‌منظور درک بهتر ترتیب فعالیت‌های مرتبط با ارزیابی بهره‌وری شرکت‌های دولتی، فرآیند کلی به شرح زیر می‌باشد:

۳-۲-۱-۲-۳- تهیه و ابلاغ شیوه‌نامه سنجش بهره‌وری

شیوه‌نامه سنجش بهره‌وری شرکت‌های دولتی، وابسته و تحت مدیریت دولت با هدف انجام تکلیف محوله به سازمان ملی بهره‌وری ایران در جهت ارزیابی شرکت‌های مشمول ماده (۴۳) آیین‌نامه انتظام‌بخشی، شفاف‌سازی و ضابطه‌مندسازی درآمدها و هزینه‌های شرکت‌های دولتی و تبصره ۲ ماده (۹) دستورالعمل ساماندهی حقوق و مزایای مدیران عامل و اعضای هیئت‌مدیره/هیئت‌عامل شرکت‌های دولتی، بانک‌ها و مؤسسات انتفاعی وابسته به دولت و شرکت‌های تابع و وابسته به آن‌ها و شرکت‌های تحت مدیریت دولت، در قالب یک نظام یکپارچه و استاندارد تنظیم شده است. این شیوه‌نامه در تاریخ ۱۴۰۲/۰۵/۰۳ به همه شرکت‌های دولتی و دستگاه‌های اجرایی بالادستی ابلاغ شد.

۳-۲-۱-۲-۳-۲- نماگرهای اثربخشی اختصاصی

در سال ۱۴۰۳، با برگزاری جلسات تخصصی با حضور کارگروه بهره‌وری متشکل از کارشناسان و مدیران وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان برنامه و بودجه، سازمان اداری و استخدامی و سازمان ملی بهره‌وری ایران، حدود ۸۰۰ نماگر اثربخشی برای ۷۴ شرکت اصلی و مادر تخصصی و ۸ بانک دولتی بازنگری مجدد و تایید شدند.

نماگرهای مربوط به هر شرکت از نوع نماگرهای پیامدی ناظر بر نتایج حاصل از خدمات مصوب شرکت در سطح شرکت‌های مادر تخصصی/ اصلی به پیشنهاد شرکت یا وزارتخانه/ دستگاه اجرایی متولی با تصویب کارگروه ارزیابی بهره‌وری تعیین شده است. همچنین شناسنامه جامع برای هر یک از نماگرهای مصوب تدوین شده که ویژگی‌هایی از جمله نوع نماگر، هدف‌گذاری مقدار نماگر، مرجع اخذ داده‌های موردنیاز و ... را در بر گرفته است تا بتواند مرجع قابل استنادی برای وضعیت اثربخشی شرکت باشد.

۳-۲-۱-۲-۳-۳- اخذ اطلاعات کارایی و اثربخشی

مهم‌ترین مرحله انجام محاسبات بهره‌وری شرکت‌های دولتی، آماده‌سازی قالب‌های اخذ اطلاعات و ابلاغ آن‌ها به شرکت‌های مشمول جهت اخذ اطلاعات مورد نیاز می‌باشد. لذا با همکاری و تعامل با شرکت‌ها، قالب‌های مذکور آماده و به شرکت‌ها ابلاغ شده است. پس از دریافت اطلاعات و بررسی موارد دریاقتی از نظر لازم و کافی بودن (در صورت نیاز الزام به بازنگری و ویرایش اطلاعات اخذ شده) فرآیند محاسبات صورت می‌پذیرد.

۳-۱-۲-۳- محاسبات بهره‌وری و صدور کارنامه بهره‌وری شرکت‌های دولتی

همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، کارنامه بهره‌وری شرکت‌های دولتی مشتمل بر امتیاز نماگرهای کارایی، اثربخشی، توانمندسازهای کمی و توانمندسازهای کیفی می‌باشد که امتیاز هر مؤلفه آن به شرح جدول ۳-۳ است:

نام شرکت	عملکرد کارایی			عملکرد اثربخشی			توانمندسازهای کیفی			امتیاز
	کارایی نیروی کار	کارایی سرمایه	کارایی مصالح واسطه	کارایی کل عوامل تولید	شاخص اثربخشی برنامه	شاخص اثربخشی برنامه	برنامه و بودجه	استقرار چرخه بهره‌وری	حسابرسی عملیاتی رقومی	
نام شرکت	نمره نهایی مصوب کارگروه (از ۱۰۰)	نام و امضای نماینده وزارت امور اقتصادی و دارایی	نام و امضای نماینده سازمان برنامه و بودجه کشور	نام و امضای نماینده سازمان اداری و استخدامی کشور	امتیاز	سقف امتیاز	۱۰۰			

کارگروه بهره‌وری با لحاظ کارنامه بهره‌وری و با توجه به تکالیف محوله به شرکت‌ها، شرایط محیطی خارج از اختیار شرکت‌ها و توجه به ارتباط معنادار بین اقدامات ناظر به ارتقای کارایی و اثربخشی و نتایج کارنامه، نسبت به تعدیل امتیاز کل شرکت و سقف پاداش قابل پرداخت متناسب با بهره‌وری (مطابق با جدول ۳-۴) اقدام می‌کنند.

سطح	امتیاز	سقف پاداش
عالی	۹۰ تا ۱۰۰	سقف مجاز
بسیار خوب	۷۵ تا ۸۹	۷۵ درصد سقف مجاز
خوب	۶۰ تا ۷۴	۵۰ درصد سقف مجاز
متوسط	۴۰ تا ۵۹	۲۵ درصد سقف مجاز
ضعیف	کمتر از ۴۰	صفر

۳-۲-۲- فراوانی شرکت‌های دولتی

از میان کل ۳۳۳ شرکت دولتی مشمول ارزیابی، تعداد ۸۲ شرکت اصلی و ۲۳۰ شرکت فرعی، اطلاعات لازم برای ارزیابی را به سازمان ملی بهره‌وری ایران ارائه کرده‌اند. برای ۹ شرکت به علت تسویه یا عدم بهره‌برداری با توجه به عدم وجود عملیات در شرکت، سنجش بهره‌وری معنا ندارد. همچنین تعداد ۶ شرکت هیچ‌گونه همکاری با سازمان ملی بهره‌وری ایران نداشته‌اند که شامل بانک مرکزی و سازمان صدا و سیما بوده‌اند. ۶۴ درصد شرکت‌های دولتی متعلق به وزارت نیرو، وزارت نفت و وزارت صنعت، معدن و تجارت می‌باشد.

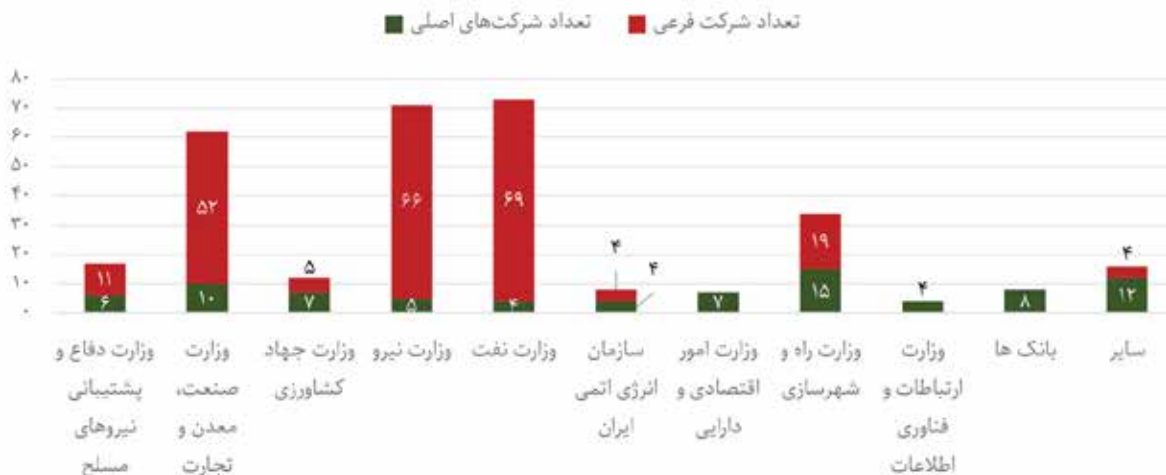
جدول ۳-۳

امتیازدهی به شرکت‌های دولتی بر اساس مدل ارزیابی

جدول ۴-۳

سطح‌بندی وضعیت بهره‌وری شرکت‌های دولتی بر اساس دستورالعمل ساماندهی حقوق و مزایای مدیران شرکت‌های دولتی

شکل ۳-۲
فراوانی شرکت‌های اصلی و فرعی به تفکیک هر دستگاه

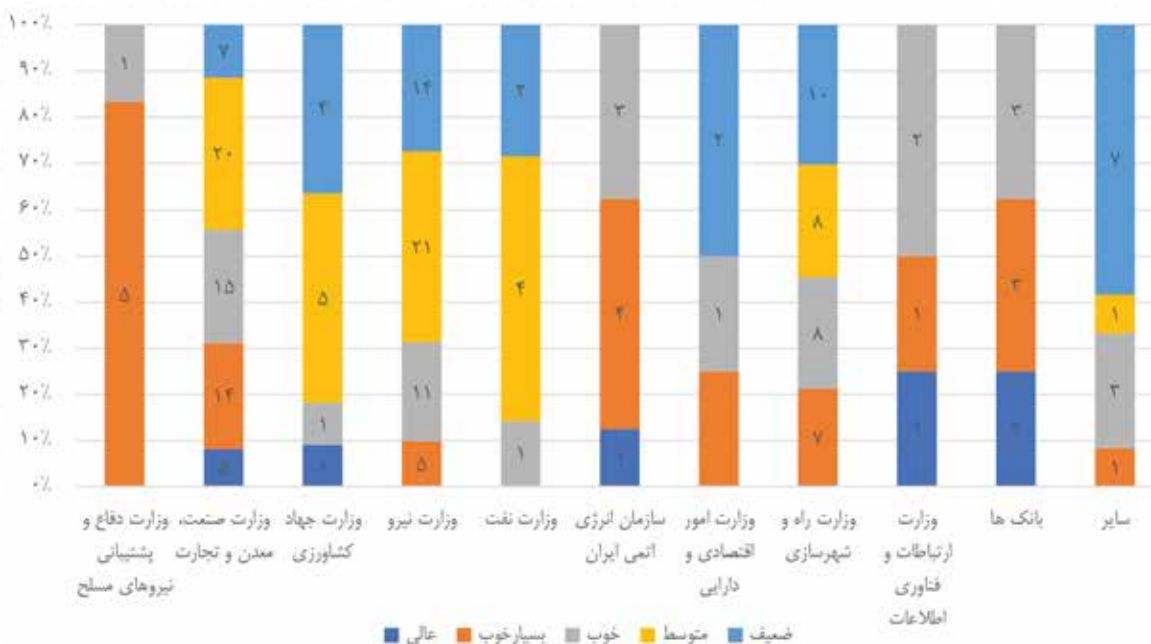

با توجه به شکل ۳-۳ میانگین امتیاز شرکت‌های دولتی ذیل هر یک از دستگاه‌های اجرایی نشان داده شده است البته باید توجه داشت با توجه به اینکه الگوی سنجش کارایی شرکت‌های دولتی مبتنی بر رشد عملکرد هر شرکت بوده و شاخص‌های اثربخشی نیز به صورت اختصاصی تعیین می‌شود، این مقایسه به معنی رتبه‌بندی دستگاه‌های اجرایی بالادست شرکت‌های دولتی نیست و صرفاً میانگین عملکرد امتیازی مجموعه شرکت‌های دولتی ذیل آن دستگاه را به تصویر می‌کشد.

شکل ۳-۳
میانگین امتیاز بهره‌وری شرکت‌های دولتی به تفکیک دستگاه‌های اجرایی

شکل ۳-۴

سطح بهره‌وری شرکت‌ها به تفکیک دستگاه

شکل ۳-۴ بیان‌گر سطح بهره‌وری کسب‌شده شرکت‌های ذیل هر دستگاه به تفکیک سطوح عالی، بسیارخوب، خوب، متوسط و ضعیف است. همان‌گونه که در این شکل مشخص است وزارت صنعت، معدن و تجارت ۵ شرکت در سطح عالی، ۱۴ شرکت در سطح بسیار خوب، ۱۵ شرکت در سطح خوب و ۷ شرکت در سطح ضعیف دارای بالاترین تعداد شرکت‌ها در سطح ذکر شده هستند.

۳-۲-۳- جمع‌بندی

به منظور سنجش اثربخشی شرکت‌های دولتی، باید میزان برآورده شدن نیاز ذی‌نفعان (یا همان خلق ارزش‌های عمومی مورد انتظار) مورد ارزیابی قرار گیرد. برای این کار لازم است سنجش‌های مناسب ناظر به ارزیابی میزان تحقق این ارزش‌ها تعیین و سنجش شود که به آن‌ها، سنجش‌های پیامدی می‌گویند. به منظور ترکیب رشد سنجش‌های پیامدی نیز از میانگین موزون رتبه‌ها استفاده شده است. لازم به ذکر است به دلیل عدم ارسال به موقع اطلاعات، عدم ارائه اطلاعات صحیح و همچنین زمان‌بر بودن صحت سنجی اطلاعات دریافتی، کارنامه شرکت‌های دولتی تا پایان اردیبهشت صادر و پس از تعیین سطح بهره‌وری آن‌ها در کارگروه به شرکت‌ها ابلاغ خواهد شد. در کارگروه نام برده برای ۱۰ شرکت سطح بهره‌وری عالی (سقف مجاز)، ۴۱ شرکت سطح بهره‌وری بسیارخوب (۷۵ درصد سقف مجاز)، ۴۹ شرکت سطح بهره‌وری خوب (۵۰ درصد سقف مجاز)، ۵۹ شرکت سطح بهره‌وری متوسط (۲۵ درصد سقف مجاز) و ۴۶ شرکت سطح بهره‌وری ضعیف (بدون پرداخت پاداش) تعیین شده است.

۴

توصیه‌های سیاستی

بررسی روند رشد شاخص‌های بهره‌وری در اقتصاد ایران به‌ویژه در بلندمدت نشان می‌دهد صرف‌نظر از شرایط سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور در دوره‌های مختلف، عوامل بنیادی و ساختاری مانع از رشد مداوم و پایدار بهره‌وری شده است. در نگاهی کلی و با استفاده از تجارب بین‌المللی، عواملی مانند نظام آموزشی، نظام نوآوری، نظام سلامت، زیرساخت‌های اقتصادی، محیط کسب‌وکار، نظام مالی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری خارجی و حتی سرمایه اجتماعی به‌صورت ریشه‌ای بر بهره‌وری در سطح ملی تأثیر دارند. طبیعتاً تحلیل میزان تأثیرگذاری و تعاملات متقابل همه این عوامل نیازمند مدل‌سازی‌های پیچیده‌ای است. درعین حال، با تکیه بر دانش موجود از شرایط ویژه کشورمان، می‌توان مهم‌ترین راهبردهایی که اولاً در زمان نسبتاً کوتاه‌تر به نتیجه برسد، ثانیاً درجه امکان‌پذیری و ثالثاً دامنه تأثیرگذاری بیشتری داشته باشد را معرفی کرد. با توجه به مطالب ارائه شده در این گزارش و تجربه‌های حاصل از اجرای برنامه‌های ارتقای بهره‌وری در طول سال‌های گذشته، سازمان ملی بهره‌وری ایران توصیه‌های سیاستی زیر را برای تحول در وضعیت بهره‌وری کشور پیشنهاد می‌کند.

چابک‌سازی و اصلاح نقش و ساختار دولت

چابک‌سازی دولت به عنوان یک راهبرد کلیدی برای ارتقاء بهره‌وری، نیازمند بازآرایی نقش‌ها و تطبیق ساختارها با الزامات حکمرانی کارآمد و واگذاری تدریجی و موثر وظایف تصدی‌گری به بخش‌های غیردولتی است. فربهی دولت منجر به تحمیل هزینه‌های اضافی، تخصیص غیربهبینه منابع و کاهش کیفیت فعالیت‌ها شده که در نهایت به کاهش بهره‌وری کل نظام حکمرانی می‌انجامد. از طرف دیگر اصلاح ساختار دولت می‌تواند از طریق حکمرانی چندسطحی به معنی توزیع اختیارات و مسئولیت‌ها در سطوح مختلف دولت صورت گیرد. با تمرکززدایی و افزایش اختیارات منطقه‌ای، می‌توان نیازهای محلی را بهتر شناسایی و برطرف کرد. این رویکرد به جوامع محلی توانمندی بیشتری برای مدیریت منابع و تصمیم‌گیری‌های اقتصادی می‌دهد و می‌تواند به رقابت و نوآوری در سطح منطقه‌ای منجر شود و دولت مرکزی نقش یکپارچه‌سازی و همگرا نمودن این اجزا را ایفا خواهد کرد. خوشبختانه ماده ۱۰۵ قانون برنامه پنج‌ساله هفتم با هدف ارتقای بهره‌وری نظام اداری، به چابک‌سازی، هوشمندسازی، منطقی‌سازی و متناسب‌سازی اندازه دولت، مبتنی بر نقش دولت در سیاست‌گذاری و تنظیم‌گری و کاهش تصدی‌گری توجه نموده است. استفاده از ظرفیت این ماده قانونی و همراهی و مشارکت بخش‌های مختلف حاکمیت در اجرای آن، دستیابی به اهداف آن را امکان‌پذیر خواهد کرد.

حذف تدریجی قیمت‌گذاری دستوری

قیمت‌گذاری دستوری می‌تواند به عدم تعادل در بازار و کاهش انگیزه تولید بهینه شود. با حرکت به سمت نظام قیمت‌گذاری مبتنی بر بازار، می‌توانیم به بهبود کارایی اقتصادی و در نتیجه افزایش سرمایه‌گذاری تولید دست یابیم. مداخله غلط دولت در قیمت‌گذاری نه تنها به اقشار ضعیف کمک نخواهد کرد، بلکه با اختلال چرخه‌های کسب‌وکار، می‌تواند بیکاری و رکود را تشدید کند. درعین حال، حمایت هدفمند از اقشار آسیب‌پذیر و تقویت شفافیت بازارها برای جلوگیری از آسیب به این گروه‌ها ضروری است و مستلزم ایجاد نظام تأمین اجتماعی مناسب است.

طراحی و اجرای برنامه جامع اصلاحات مقرراتی

اصلاحات مقرراتی به معنای حذف مداخله‌های غیرضروری دولت در محیط کسب‌وکار و تسهیل فعالیت خود سامان‌یابنده

نظام اقتصادی است که می‌تواند بهبود کارایی و افزایش بهره‌وری اقتصادی را به همراه داشته باشد. با تمرکز بر نقش حداقلی و تنظیم‌گری هوشمند مبتنی بر شواهد، می‌توان زمینه ایجاد یک محیط پایدار برای سرمایه‌گذاری و کاهش هزینه‌های مرتبط با فعالیت‌های اقتصادی را فراهم نمود.

تسریع در تحول دیجیتال

تحول دیجیتال به عنوان یک راهبرد برای یکپارچه‌سازی فناوری‌های دیجیتال با کلیه فعالیت‌های سازمان از این جهت اهمیت دارد که می‌تواند نحوه انجام فرایندها را با نگاه داده-محور، مبتنی بر نوآوری، و مشتری-گرا با تغییرات اساسی روبرو کند. این تحول به‌ویژه در شرایط کنونی اهمیت راهبردی دارد، چرا که به عنوان اهرم تحول نظام اداری، منجر به بهبود فرآیندها از نظر هزینه و زمان، افزایش رضایت جامعه، ارتقای سرمایه اجتماعی، اشتراک‌گذاری دانش و همکاری میان کارکنان، و نهایتاً افزایش بهره‌وری نیروی انسانی می‌شود. همچنین، این تحول با اتخاذ تصمیمات مبتنی بر داده، به بهینه‌سازی منابع و اصلاح نظام حکمرانی کشور کمک می‌کند.

استقرار نظام بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد

بودجه‌ریزی مبتنی بر عملکرد به معنای تخصیص منابع مالی بر اساس ارزیابی نتایج و عملکرد برنامه‌ها است که به بهینه‌سازی تخصیص منابع، ارتقای شفافیت و پاسخگویی در دولت کمک می‌کند. این رویکرد با استفاده از شاخص‌های عملکردی و تجزیه و تحلیل داده‌ها، امکان ارزیابی دقیق‌تر اثرات هزینه‌ها و نتایج را فراهم آورده و منجر به کاهش فساد و افزایش کارایی در استفاده از منابع دولتی می‌شود.

توانمندسازی نهاد دولت

اجرای درست برنامه‌های توسعه نیازمند یک دولت توانمند است. دیوان‌سالاری ناکارآمد باعث می‌شود دولت توان حل مساله را در مواجهه با چالش‌ها از دست بدهد و دچار رویکرد انفعالی شود. این موضوع هم به توانمندی مدیران دولتی و هم روابط و نظام‌های مرتبط با اداره دولت ارتباط می‌یابد. توانمندسازی نهادهای دولتی فرآیندی است که شایستگی‌ها و ظرفیت‌های مدیریتی، سازمانی و ساختاری این نهادها را بهبود می‌بخشد و امکان ارتقای پاسخگویی، شفافیت و کارایی را فراهم می‌سازد.

بدیهی است که اجرای هر یک از توصیه‌های سیاستی ارائه شده، مستلزم طراحی سازوکارهای مناسب است. درعین حال باید توجه نمود تقلیل دادن این سازوکارها به تصویب مقررات جدید لزوماً راهگشا نیست، بلکه ضروری است با اتخاذ رویکرد اکوسیستمی، انگیزه‌های لازم برای ایجاد تغییر در رفتار بازیگران را فراهم کرد.

ازمان ملی بهره‌وری ایران
NATIONAL PRODUCTIVITY ORGANIZATION OF I.R.IRAN

npo.gov.ir

نشانی:

تهران، خیابان شهید بهشتی،
نبش خیابان میرعماد، شماره ۱۶

کد پستی: ۱۵۸۷۸۵۳۷۱۳

تلفن: ۴۲۳۹۱۰۰۰

ایمیل: info@npo.gov.ir

